

បុព្វភាគខាងដើមសម្រាប់អ្នកបដិបត្តិសមាធិ

យោគាវចរអ្នកបដិបត្តិសមាធិ ជាដំបូងត្រូវលះបង់នូវបលិពោធគឺ សេចក្តីកង្វល់ផ្សេងៗ និងទៅនៅក្នុងទីសប្បាយ ជាកន្លែងដែលសមគួរ ដល់ការធ្វើសមាធិ ហើយឧទ្ទិសខ្លួនដល់ព្រះរតនត្រ័យ តាំងចិត្តដ៏មាំមួន ជាបុព្វភាគក្នុងការបដិបត្តិសមាធិ ។

បលិពោធទី ១០^១

សេចក្តីកង្វល់ ហៅថា បលិពោធមាន ១០ យ៉ាងគឺ ៖

- ១. អាវាសបលិពោធសេចក្តីកង្វល់ក្នុងរឿងទីនៅ
- ២. ភូមបលិពោធសេចក្តីកង្វល់ក្នុងរឿងក្នុងត្រកូល
- ៣. លាភបលិពោធសេចក្តីកង្វល់ក្នុងរឿងលាភ
- ៤. គណបលិពោធសេចក្តីកង្វល់ក្នុងរឿងពួកគណៈ
- ៥. ភម្មបលិពោធសេចក្តីកង្វល់ក្នុងរឿងការងារ
- ៦. អន្ធានបលិពោធសេចក្តីកង្វល់ក្នុងរឿងជើវផ្លូវ
- ៧. ញាតិបលិពោធសេចក្តីកង្វល់ក្នុងរឿងញាតិ
- ៨. អាពាធបលិពោធសេចក្តីកង្វល់ក្នុងរឿងជំងឺ
- ៩. គន្ថបលិពោធសេចក្តីកង្វល់ក្នុងរឿងសិក្សារៀនសូត្រ
- ១០. ឥន្ទ្របលិពោធសេចក្តីកង្វល់ក្នុងរឿងឫទ្ធិ ។

បលិពោធទាំង ១០ នេះ ព្រះពុទ្ធហោសាថា បាទអធិប្បាយដ៏ល្អិត ក្នុងគម្ពីរវិសុទ្ធិមគ្គ សម្រាប់ព្រះភិក្ខុដោយត្រង់ ដែលលោកជាអ្នកស្វែងរក នូវលោកុត្តរធម៌ ។ តែសម្រាប់យរាវាសជាអ្នកនៅគ្រប់គ្រងផ្ទះ ជាអ្នក មានកង្វល់ច្រើន ដូច្នេះខ្ញុំសូមលើកយកចំណុចសំខាន់ៗ ដើម្បីជាគោល សម្រាប់យរាវាស ដែលជាអ្នកមានបំណងក្នុងការបដិបត្តិសមាធិ ។

ពាក្យថា **លះបង់បលិពោធន** សេចក្តីសម្រាប់យរាវាសទូទៅ គឺគប្បី ចាត់ចែងការងារឲ្យមានរបៀប ធ្វើការដោយកំណត់ពេលវេលាឲ្យច្បាស់ លាស់ថា តើក្នុងមួយថ្ងៃ គួរប្រើពេលណា សម្រាប់អង្គុយសមាធិ, គួរធ្វើ ក្នុងផ្ទះឬនឹងទៅវត្ត ឬនឹងទៅទីដ៏ស្ងប់ស្ងាត់ណាមួយក៏ដោយ ។ មុនអង្គុយ សមាធិ គួរចាត់ចែងនូវអ្វីៗ ដែលរឿងកង្វល់ឲ្យហើយ ទើបគួរ ចម្រើន សមាធិ ។ តែសម្រាប់មនុស្ស ដែលជាអ្នកសម្បូរដោយមេត្តា ករុណា មានបុណ្យបានធ្វើទុកហើយ ។ មនុស្សប្រភេទនេះ មិនសូវមានបញ្ហា ជាអ្នកអាចកាត់កង្វល់បានដោយងាយ ។

សប្បាយៈ^២

ពាក្យថា **នៅនៅក្នុងទីជាទីសប្បាយ** មានន័យថា សប្បាយៈ គឺ ទៅនៅក្នុងទីស្រួលបដិបត្តិ មាន ៧ យ៉ាង ៖

- ១. **អាវាសសប្បាយៈ** ទីនៅសប្បាយ
- ២. **គោចរសប្បាយៈ** ទីស្វែងរកអាហារសប្បាយ
- ៣. **ភស្សសប្បាយៈ** ពាក្យនិយាយសប្បាយ

៤.បុគ្គលសប្បាយ: បុគ្គលសប្បាយ

៥.គោជនសប្បាយ: អាហារសប្បាយ

៦.ឧតុសប្បាយ: អាកាសសប្បាយ

៧.ឥរិយាបថសប្បាយ: ឥរិយាបថសប្បាយ

ពាក្យថា **ទីនោសប្បាយ** អធិប្បាយថា ទីនោឯណា កាលនៅ ហើយ ធ្វើនិមិត្តមិនកើត ឲ្យកើតឡើងបាន នឹងកើតឡើងហើយ អាចរក្សា ទុកបាន ធ្វើសតិឲ្យមាំ ធ្វើចិត្តឲ្យជាសមាធិងាយ ទីនោយ៉ាងនេះ ហៅថា អារាសសប្បាយ: ។

ម្យ៉ាងទៀត លោកនៅណែនាំទៀតថា ទីនោមានសភាពដូច្នេះ មិន គួរនៅ ដើម្បីបដិបត្តិធម៌ គឺ ៖

១.វិហារអំ

២.វិហារថ្មី

៣.វិហារចាស់

៤.វិហារជិតដូច

៥.វិហារជិតស្រះទឹក

៦.វិហារមានស្លឹកឈើ

៧.វិហារមានផ្កាឈើ

៨.វិហារមានផ្លែឈើ

៩.វិហារដែលមនុស្សច្រើនចេញចូលមកច្រើន

១០.វិហារជិតក្រុង

១១.វិហារជិតព្រៃឧស

១២.វិហារជិតស្រែ

១៣.វិហារមានមនុស្សដែលមិនត្រូវគ្នា

១៤.វិហារនៅជិតកំពង់ទឹក

១៥.វិហារជិតព្រំដែន

១៦.វិហារដែលនៅចន្លោះព្រំដែន

១៧.វិហារដែលមិនមានសង្ឃារៈ

១៨.វិហារដែលមិនមានកល្យាណមិត្ត

ពាក្យថា **វិហារ** ក្នុងទីនេះ សំដៅដល់វត្តទាំងមូល ឬខ្នង ឬក៏កុដិ មិនមែនសំដៅដល់ រោងឧបោសថនោះទេ ។ សូមអ្នកសិក្សាមើលបន្ថែម ទៀត ដោយខ្លួនឯង ក្នុងគម្ពីរវិសុទ្ធិមគ្គ ភាគទី ១ ទំព័រ ២៣៣ ។

ស្ថានទីនោះ ដើម្បីបដិបត្តិធម៌ ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ទ្រង់សម្តែងលក្ខណៈ ទុកដូច្នេះ^៣ ៖

១.ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ សេនាសនៈក្នុងលោកនេះ មិនឆ្ងាយពេក មិន ជិតពេក ល្មមទៅមកស្រួល មិនកុះករដោយមនុស្សក្នុងវេលាថ្ងៃ មិន សូវមានសំឡេង មិនសូវគឺកកក្នុងរាត្រី មិនសូវមានសម្ផស្ស ដោយ របោមមូសខ្យល់ កំដៅថ្ងៃនិងតស៊ូចតស៊ូជំងឺ ។

២.ចីវរ បិណ្ឌបាត សេនាសនៈ និងគិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារ កើតឡើង ដល់ភិក្ខុដែលនៅក្នុងសេនាសនៈនោះ ដោយមិនលំបាក ។

៣.ពួកភិក្ខុជាថេរៈដែលនៅក្នុងសេនាសនៈនោះ ជាពហុស្សត ចេះ ចាំនូវនិកាយ ទ្រទ្រង់ធម៌ ទ្រទ្រង់វិន័យ ទ្រទ្រង់មាតិកា ។

៤.ភិក្ខុចូលទៅរកភិក្ខុជាថេរៈទាំងនោះម្តងៗ ហើយសួរ ប្រឹក្សាថា បពិត្រលោកដ៏ចម្រើន រឿងនេះតើដូចម្តេច? សេចក្តីអធិប្បាយនៃរឿងនេះ តើដូចម្តេច? ។

៥.លោកដ៏មានអាយុទាំងនោះ រមែងពន្យល់រឿងដែលមិនទាន់ ច្បាស់លាស់ផង ធ្វើឲ្យនាយនូវរឿងដែលជ្រាវផង បន្ទោបង់នូវសេចក្តី សង្ស័យក្នុងធម៌ទាំងឡាយផង ដែលជាទីតាំងនៃសេចក្តីសង្ស័យច្រើន ប្រការ ។

នៅក្នុងគម្ពីរវិសុទ្ធិមគ្គ មានអធិប្បាយច្បាស់លាស់អំពីទីសប្បាយ ទាំង ៧ នេះ ។ តែក្នុងគម្ពីរសម្មោហវិន័យនៃ លោកបន្ថែមមួយទៀត គឺ **ធម្មសម្មាសម្ពាយៈ** ការស្តាប់ព្រះធម៌សប្បាយ ។

បូជាព្រះរតនត្រ័យ និងក្សាសីល

យោគាវចរអ្នកបដិបត្តិសមាធិ ដែលបានកាត់បលិពោធន៍ និងចូល ទៅកាន់ទីកន្លែង ឬសេនាសនៈជាទីសប្បាយហើយ គប្បីដល់ព្រះត្រៃសរណគមន៍ និងរក្សាសីលឲ្យស្អាតបរិសុទ្ធជាមុនសិន ទើបចាប់ផ្តើមបដិបត្តិ

សមាធិ ។ បើជាព្រះភិក្ខុ ឬសាមណេរ គប្បីជម្រះសីលរបស់ខ្លួនឲ្យស្អាត
បរិសុទ្ធ មុនធ្វើសមាធិ^៤ ។

ព្រះព្រៀតសរណគមន៍

នមោ តស្ស ភកវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ពុទ្ធំ សរណំ កប្បាមិ

ធម្មំ សរណំ កប្បាមិ

សង្ឃំ សរណំ កប្បាមិ។

ទុតិយម្បី ពុទ្ធំ សរណំ កប្បាមិ

ទុតិយម្បី ធម្មំ សរណំ កប្បាមិ

ទុតិយម្បី សង្ឃំ សរណំ កប្បាមិ។

តតិយម្បី ពុទ្ធំ សរណំ កប្បាមិ

តតិយម្បី ធម្មំ សរណំ កប្បាមិ

តតិយម្បី សង្ឃំ សរណំ កប្បាមិ។

បញ្ចសីល

១. ចាណាតិចាតា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាធិយាមិ។

២. អធិន្ទាធានា វេរមណីសិក្ខាបទំ សមាធិយាមិ។

៣. កាមេសុ មិច្ឆាចារា វេរមណីសិក្ខាបទំ សមាធិយាមិ។

៤. មុសាវាទា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ។

៥.សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋានា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិ-
យាមិ។

ថ្វាយខ្លួនដល់ព្រះពុទ្ធមុនបដិបត្តិសមាធិ

ឥមាហំ ភគវា អត្តការំ តុម្ហាកំ បរិច្ចជាមិ បពិត្រព្រះមានព្រះ
ភាគដ៏ចម្រើន ខ្ញុំព្រះករុណា សូមថ្វាយនូវអត្តភាពនេះ ចំពោះព្រះអង្គ ។

ថ្វាយខ្លួនដល់គ្រូមុនបដិបត្តិសមាធិ

ឥមាហំ ភន្តេ អត្តការំ តុម្ហាកំ បរិច្ចជាមិ បពិត្រលោកម្ចាស់
ដ៏ចម្រើន ខ្ញុំព្រះករុណា សូមថ្វាយនូវអត្តភាពនេះ ចំពោះលោកម្ចាស់^៥ ។

តាំងចិត្តបដិបត្តិសមាធិ

យោគាវចរជាអ្នកបដិបត្តិសមាធិ ត្រូវតាំងចិត្តឲ្យមាំក្នុងការយក
ចិត្តទុកដាក់ក្នុងការបដិបត្តិសមាធិ ។ ការបដិបត្តិធម៌ ជានាទីដ៏សំខាន់
សម្រាប់ជីវិត ព្រោះធម៌ដែលបានបដិបត្តិហើយ រមែងបានជាទីពឹងទាំង
ក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិ និងបរលោក ។

អានាធានស្សតិ

អានាធានស្សតិ ពោលដោយកិច្ច មាន ៥យ៉ាង គឺ

១.កាយគតាសតិភាវណា កិច្ច គឺការចម្រើនសមថការវិនា
ដោយការកំណត់ខ្យល់ អានាបាន:

២.សម័យភាវណាភិច្ច កិច្ច គឺការចម្រើនសម័យភាវណា បានដល់ អប្បនាយាន ៤ ប្រភេទ

៣.វិបស្សនាភាវណាភិច្ច កិច្ច គឺការចម្រើនវិបស្សនាភាវណា

៤.មគ្គភាវណាភិច្ច កិច្ច គឺចម្រើនមគ្គ បានដល់ វិជ្ជា (មគ្គញ្ញាណ) និងវិមុត្តិ (ផលញ្ញាណ)

៥.ផលសម្មិទ្ធិភិយាភិច្ច កិច្ច គឺការធ្វើផលឲ្យជាក់ច្បាស់ ។

(អានាបានទីបន្តិច លេខីស្យាដោ)

អានិសង្ខបច្រើនអានាបានស្សតិ

ព្រះពុទ្ធជាអម្ចាស់ ទ្រង់ត្រាស់សម្តែងនូវអានិសង្ខនៃការចម្រើន អានាបានស្សតិថា ៖

សន្តិ ភិក្ខុវេ ភិក្ខុ ឥមស្មី ភិក្ខុសង្ឃ អានាបានស្សតិ- ភាវនាឧបោសថមនុស្សត្តា វិហារន្តិ។ អានាបានស្សតិ ភិក្ខុវេ ភាវិតា ពហុលីកតា មហាប្បលា ហោតិ មហានិសំសា។

ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ ក្នុងភិក្ខុសង្ឃនេះ មានពួកភិក្ខុជាអ្នកប្រកប រឿយៗ នូវសេចក្តីព្យាយាមជាគ្រឿងចម្រើននូវអានាបានស្សតិ សម្រាន្ត នៅដោយឥរិយាបថទាំង ៤ ។ ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ អានាបានស្សតិ ដែល

បុគ្គលបានចម្រើន បានធ្វើឲ្យរឿយៗ ហើយរមែងមានផលច្រើន មាន អានិសង្សច្រើន ។

អាណាថានស្សតិ ភិក្ខុវេ ភាវិតា ពហុលីកតា ចត្តារោ សតិប្បដ្ឋានេ បរិបូរេតិ ។ ចត្តារោ សតិប្បដ្ឋានា ភាវិតា ពហុលីកតា សត្ត ពោជ្ឈង្គេ បរិបូរេតិ ។ សត្ត ពោជ្ឈង្គា ភាវិតា ពហុលីកតា វិជ្ជាវិមុត្តិ បរិបូរេតិ ។

ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ អាណាថានស្សតិដែលបុគ្គលបានចម្រើន បាន ធ្វើឲ្យរឿយ ៗ ហើយ រមែងញ៉ាំងសតិប្បដ្ឋានទាំង ៤ ឲ្យពេញបរិបូណ៌បាន។ សតិប្បដ្ឋានទាំង ៤ ដែលបុគ្គលបានចម្រើន បានធ្វើឲ្យរឿយ ៗ ហើយ រមែង ញ៉ាំងពោជ្ឈង្គទាំង ៧ ឲ្យពេញបរិបូណ៌បាន ។ ពោជ្ឈង្គទាំង ៧ ដែលបុគ្គល បានចម្រើន បានធ្វើឲ្យរឿយ ៗ ហើយ រមែងញ៉ាំងវិជ្ជា និងវិមុត្តិឲ្យពេញ បរិបូណ៌បាន ។

(មជ្ឈិម.ឧបវិ. ២៦/៣៥៩)

គោលបដិបត្តិអាណាថានស្សតិ

ព្រះពុទ្ធបរមគ្រូព្រះអង្គទ្រង់ចង្អុលបង្ហាញនូវវិធីបដិបត្តិសមាធិ ជា បឋមដោយព្រះពុទ្ធដីកាត្រាស់សួរថា៖

កកមំ ភាវិតា ច ភិក្ខុវេ អាណាថានស្សតិ កកមំ ពហុលីកតា មហាច្ចលា ហោតិ មហានិសំសា?

ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ អានាបានសូត្រដែលបុគ្គលបានចម្រើន ដូច
ម្តេច បានធ្វើឲ្យរឿយៗដូចម្តេច ទើបមានផលច្រើន មានអានិសង្សច្រើន?

ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ទ្រង់តបដោយព្រះអង្គឯងវិញថា ៖

ឥធន ភិក្ខុវេ ភិក្ខុ អវញ្ញគតោ វា រុក្ខមូលគតោ វា
សុញ្ញាគារគតោ វា និសីទតិ បល្លង្គំ អាកុជិត្វា ឧដ្ឋំ កាយំ បណ្ឌិយាយ
បរិមុខំ សតី ឧបជ្ឈបេត្វា ។

ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ទៅកាន់ព្រៃក្តី ទៅកាន់
ម្លប់ឈើក្តី ទៅកាន់ផ្ទះដីស្ងាត់ក្តី អង្គុយពែនភ្នែន តាំងកាយឲ្យត្រង់ តម្កល់
ស្មារតីឲ្យមានមុខឆ្ពោះទៅរកកម្មជ្ជាន ។

ក្នុងអដ្ឋកថា សមនុប្បាសាទិកា តតិយបារាជិកវណ្ណនា អធិប្បាយ
ថា ៖

ត្រង់ពាក្យថា អង្គុយពែនភ្នែន បានដល់ ការអង្គុយបត់ជើងទាំងពីរ
ដោយជុំវិញ គឺអង្គុយពែនភ្នែន ។ ត្រង់ពាក្យថា អាកុជិត្វា ប្រែថា បត់ចូល។
ត្រង់ពាក្យថា តាំងកាយឲ្យត្រង់ មានសេចក្តីថា តាំងរាងកាយបំណែក
ខាងលើឲ្យត្រង់ គឺឲ្យឆ្អឹងខ្នង ១៨ កំណាត់ទល់ទីបំផុត ចំពោះទីបំផុត ។
ពិតប្រាកដណាស់ កាលអង្គុយបែបអាការៈយ៉ាងនេះ ស្បែក សាច់ និង
សរសៃ រមែងមិនកោង ។ ពេលនោះ វេទនាទាំងឡាយ ដែលនឹងកើតមាន
ក្នុងខណៈៗ ព្រោះការកោងនៃស្បែក សាច់ និងសរសៃទាំងនោះ ជាបច្ច័យ
រមែងមិនកើតឡើងបាន ។ កាលវេទនាទាំងនោះ មិនកើតឡើង ចិត្តក៏មាន

អារម្មណ៍តែមួយ កម្មដ្ឋានតាំងនៅស៊ីបល្អ រមែងដល់នូវសេចក្តីចម្រើន ។
ពាក្យថា បរិមុខំ សតី ឧបជ្ឈបេត្វា មានសេចក្តីថា តាំងសតិចំពោះមុខឆ្ពោះ
ទៅរកម្មដ្ឋាន ។

ព្រះធម្មសេនាបតីសារីបុត្រ សម្តែងទុកក្នុងបដិសម្ពិទាមគ្គថា ៖

អធិប្បាយពាក្យថា តាំងសតិ ឲ្យមានមុខឆ្ពោះទៅរក (កម្មដ្ឋាន) ត្រង់
ពាក្យថា បរិ មានអត្ថថា កំណត់ ពាក្យថា មុខៈ មានអត្ថថា ធម៌ជាគ្រឿង
ចេញទៅ ពាក្យថា សតិ មានអត្ថថា ប្រុងប្រយ័ត្ន ហេតុនោះ លោកពោល
ថា តាំងសតិឲ្យមានមុខឆ្ពោះទៅរក (កម្មដ្ឋាន) ។

(ខុទ្ទក.បដិ. ៧០/១១៩)

ព្រះធម្មសេនាបតីសារីបុត្រ នៅបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់អំពីទីតាំងនៃ
ការតម្កល់សតិថា ៖

ភិក្ខុ នាសិកក្កេ វា មុខនិមិត្តេ វា សតី ឧបជ្ឈបេត្វា និសិន្នោ
ហោតិ ។

ភិក្ខុតម្កល់ទុកនូវសតិត្រង់ចុងច្រមុះ ឬត្រង់រឹមបបូរមាត់ខាងលើ
ហើយអង្គុយ ។

សេចក្តីអធិប្បាយក្នុងអដ្ឋកថា បដិសម្ពិទាមគ្គ ឈ្មោះ សទ្ធម្មប្បកា
សិនី បញ្ជាក់ថា ៖

នាសិកក្មេ វាតិ ជ័យនាសិកោ នាសិកក្មេ។ មុខនិមិត្ត វាតិ
រស្សនាសិកោ ឧត្តរោជ្ជោ ឧត្តរោជ្ជោ ហិ មុខ សតិយា និមិត្តន្ត
មុខនិមិត្តន្ត រុត្តោ។

ត្រង់ពាក្យថា ត្រង់ចុងច្រមុះ សេចក្តីថា បុគ្គលដែលមានច្រមុះវែង
ត្រូវតម្កល់សតិទុកត្រង់ចុងច្រមុះ ។ ត្រង់ពាក្យថា ត្រង់រឹមបបូរមាត់ខាង
លើ សេចក្តីថា បុគ្គលដែលមានច្រមុះខ្លី ត្រូវតម្កល់សតិទុកត្រង់រឹមបបូរ
មាត់ខាងលើ ។ មែនពិត រឹមបបូរមាត់ខាងលើ ព្រះសារីបុត្រហៅថា មុខ
និមិត្ត ដោយន័យថា និមិត្តនៃសតិត្រង់មាត់ ។

កាលតម្កល់សតិត្រឹមត្រូវតាមពាក្យបង្រៀនរបស់ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់
ហើយ គប្បីជាអ្នកមានសតិ ដកដង្ហើមចូល ដកដង្ហើមចេញ គឺ

សោ សតោ អស្សសតិ សតោ បស្សសតិ ។

ភិក្ខុនោះ ជាអ្នកមានសតិដកដង្ហើមចូល ជាអ្នកមានសតិដកដង្ហើម
ចេញ ។

១. ជ័យំ វា អស្សសន្តោ ជ័យំ អស្សសាមីតិ បដានាតិ, ជ័យំ វា
បស្សសន្តោ ជ័យំ បស្សសាមីតិ បដានាតិ

កាលដកដង្ហើមចូលវែង ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញ ដកដង្ហើមចូល
វែង, កាលដកដង្ហើមចេញវែង ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញ ដកដង្ហើមចេញ
វែង

២.រស្សំ វា អស្សសន្តោ រស្សំ អស្សសាមីតិ បជាណាតិ, រស្សំ វា
បស្សសន្តោ រស្សំ បស្សសាមីតិ បជាណាតិ

កាលដកដង្ហើមចូលខ្លី ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញ ដកដង្ហើមចូលខ្លី ,
កាលដកដង្ហើមចេញខ្លី ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញ ដកដង្ហើមចេញខ្លី

៣.សព្វកាយបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, សព្វ-
កាយបដិសំវេទី បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញដឹងច្បាស់នូវកងខ្យល់ទាំងពួង គឺខ្យល់ខាង
ដើម កណ្តាល និងខាងចុង ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា
អាត្មា អញដឹងច្បាស់នូវកងខ្យល់ទាំងពួង គឺខ្យល់ខាងដើម កណ្តាល
និងខាងចុង ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ,

៤.បស្សម្ហូយំ កាយសង្ខារំ អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ,
បស្សម្ហូយំ កាយសង្ខារំ បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ ។

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញរម្ងាប់នូវខ្យល់ដ៏គ្រោតគ្រោត ល្អិត និងស្ងប់
ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញរម្ងាប់នូវខ្យល់ដ៏
គ្រោតគ្រោត ល្អិត និងស្ងប់ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ ។

ចប់កាយានុបស្សនាសតិប្បដ្ឋាន

៥.បីតិបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, បីតិបដិសំវេទី
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ជីវច្បាស់ឲ្យរហូតនូវបីតិ ក្នុង
ខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ជីវច្បាស់
ឲ្យរហូតនូវបីតិ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ,

៦.សុខបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, សុខបដិសំវេទី
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ជីវច្បាស់ឲ្យរហូតនូវសុខ ក្នុង
ខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ជីវច្បាស់
ឲ្យរហូតនូវសុខ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ,

៧.ចិត្តសង្ខារបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, ចិត្តសង្ខារ-
បដិសំវេទី បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ជីវច្បាស់ឲ្យរហូតនូវចិត្តសង្ខារ
ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ជីវ
ច្បាស់ឲ្យរហូតនូវចិត្តសង្ខារ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ,

៨.បស្សម្ពុយំ ចិត្តសង្ខារំ អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, បស្សម្ពុយំ
ចិត្តសង្ខារំ បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ជីវច្បាស់ឲ្យរហូតនូវចិត្តសង្ខារ
ស្ងប់ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងកំណត់
ជីវច្បាស់ឲ្យរហូតនូវចិត្តសង្ខារស្ងប់ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ ។

ចប់វេទនាបស្សនាសតិប្បដ្ឋាន

៩.ចិត្តបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, ចិត្តបដិសំវេទី
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ជីវិតច្បាស់ឲ្យរហូតនូវចិត្ត ក្នុង
ខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ជីវិតច្បាស់
ឲ្យរហូតនូវចិត្ត ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ

១០.អភិប្បមោទយំ ចិត្តំ អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, អភិប្ប-
មោទយំ ចិត្តំ បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងញ៉ាំងចិត្តឲ្យរីករាយក្រៃលែង ក្នុងខណៈ
កំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងញ៉ាំងចិត្តឲ្យរីករាយ
ក្រៃលែង ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ

១១.សមាទហំ ចិត្តំ អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, សមាទហំ ចិត្តំ
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងញ៉ាំងចិត្តឲ្យតាំងមាំស្មើ ក្នុងខណៈ
កំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងញ៉ាំងចិត្តឲ្យតាំងមាំស្មើ
ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ

១២.វិមោចយំ ចិត្តំ អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, វិមោចយំ ចិត្តំ
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងញ៉ាំងចិត្តឲ្យរួចផុតចាកនីវរណៈ ក្នុង
ខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងញ៉ាំងចិត្តឲ្យរួចផុត
ចាកនីវរណៈ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ ។

ចប់ចិត្តានុបស្សនាសតិប្បដ្ឋាន

១៣.អធិច្ចានុបស្សី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, អធិច្ចានុបស្សី
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវសភាពមិនទៀង គ្រប់
ខណៈដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវ
សភាពមិនទៀង គ្រប់ខណៈដកដង្ហើមចេញ

១៤.វិរាគានុបស្សី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, វិរាគានុបស្សី
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវវិរាគៈ គ្រប់ខណៈ
ដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវវិរាគៈ
គ្រប់ខណៈដកដង្ហើមចេញ

១៥.និរោធានុបស្សី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, និរោធានុបស្សី
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវនិរោធៈ គ្រប់ខណៈ
ដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវនិរោធៈ
គ្រប់ខណៈដកដង្ហើមចេញ

១៦.បដិទិស្សត្តានុបស្សី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, បដិ-
ទិស្សត្តានុបស្សី បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវបដិទិស្សគ្នា៖ គ្រប់
ខណៈដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវ
បដិទិស្សគ្នា៖ គ្រប់ខណៈដកដង្ហើមចេញ

ចប់ធម្មានុបស្សនាសិបដ្ឋាន

ពាក្យថា សិក្សា ខាងលើនេះ មានន័យថា ព្យាយាម ។

វិរាគៈ ប្រែថា ធម៌ជាទីប្រាសចាកកិលេស

និរោធ�ៈ ប្រែថា ធម៌ជាទីរលត់កិលេស

បដិទិស្សគ្នាៈ ប្រែថា ធម៌ជាទីរួចផុតចាកកិលេស

ពាក្យទាំងបីនេះ ជាឈ្មោះព្រះនិព្វាន ។

ម្យ៉ាងទៀត ពាក្យថា ជាប់តាមមើលនូវសភាពមិនទៀង នេះ ជា
ប្រែតាមសំនួនភាសាបាលីថា អនិច្ចានុបស្សី, ពាក្យនេះនឹងប្រែថា ពិចារណា
ឲ្យឃើញនូវសភាពមិនទៀង ដូច្នេះក៏បាន ។

ការចម្រើននូវអានាបានស្សតិនេះ ឈ្មោះថា ចម្រើនសតិប្បដ្ឋាន
យ៉ាងពេញបរិបូណ៌ ។

អានាបានស្សតិទាំង ១៦ ខនេះ អង្គកថាសង្ខេបព្រះត្រៃបិដក ឈ្មោះ
វិសុទ្ធិមគ្គបានបញ្ជាក់ថា ៖

ឯសោឡសវត្ថុកំ អាណាចានស្សតិ កម្មដ្ឋានំ និទ្ទិដ្ឋំ ។

អាណាចានស្សតិកម្មដ្ឋាន ដែលមានវត្ថុ ១៦ គឺព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ប្រកាសសម្តែងហើយ មានប្រការយ៉ាងនេះ ។

ក្នុងគម្ពីរបដិសម្ពិទ្ធាមគ្គ (បិដកលេខ ៧០ ទំព័រ ៨៣) ព្រះធម្មសេនា បតីសារីបុត្រសម្តែងថា ៖

សោឡសវត្ថុកំ អាណាចានស្សតិសមាធិ ការវយតោ កាលភិក្ខុ ចម្រើនអាណាបានស្សតិសមាធិ មានវត្ថុ ១៦ ។

តើអាណាបានស្សតិ ដែលមានវត្ថុ ១៦ នោះ ដូចម្តេច?

អាណាបានស្សតិ ដែលមានវត្ថុ ១៦ នោះគឺ

កាយានុបស្សនា មាន ៤ (១-៤)

វេទនានុបស្សនា មាន ៤ (៥-៨)

ចិត្តានុបស្សនា មាន ៤ (៩-១២)

ធម្មានុបស្សនា មាន ៤ (១៣-១៦)

នៅក្នុងគម្ពីរវិសុទ្ធិមគ្គ មហាដីកាខែថា ៖

អាណាចានស្សតីតិ សោឡសវត្ថុកា អាណាចានស្សតិសមាធិ- ការវនា។

ត្រង់ពាក្យថា អាណាបានស្សតិ បានដល់ អាណាបានស្សតិសមាធិ ការវនា ដែលមានវត្ថុ ១៦ ។

ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះពុទ្ធជាអម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់ថា ៖

អាណាថានស្សតិ ភិក្ខុវេ ភាវិតា ពហុលីកតា ចត្តារោ
សតិប្បដ្ឋានេ បរិបូរេតិ ។

ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ អាណាបានស្សតិដែលបុគ្គលបានចម្រើន បាន
ធ្វើឲ្យរឿយ ។ ហើយ រមែងញ៉ាំងសតិប្បដ្ឋានទាំង ៤ ឲ្យពេញបរិបូណ៌បាន។

ក្នុងគម្ពីរវិសុទ្ធិមគ្គ (ភាគទី ២ ទំព័រ ៥៤២) ការចម្រើនអាណាបានស្សតិ
នេះថា ៖

យស្មា បនេត្ថ ឥនមេវ ចតុក្កំ អាធិកម្មិកស្ស កម្មដ្ឋានវសេន
វុត្ថំ ។ ឥតរាជិ បន ឥណិ ចតុក្កានិ ឯត្ថ បត្តដ្ឋានស្ស
វេទនាចិត្តធម្មានុបស្សនាវសេន វុត្តានិ។ តស្មា ឥទំ កម្មដ្ឋានំ ភាវេត្វា
អាណាថានចតុត្ថដ្ឋានបទដ្ឋានាយ វិបស្សនាយ សហ បដិសម្ពិទាហិ
អរហន្តំ ចាបុណីតុកាមេន អាធិកម្មិកេន កុលបុត្តេន បុព្វេ
វុត្តនយេនេវ សីលបរិសោធនាធិនិ សព្វកិច្ចានិ កត្វា វុត្តប្បការស្ស
អាចរិយស្ស សន្តិកេ បញ្ចសន្ធិកំ កម្មដ្ឋានំ ឧត្តហេតព្វំ។

ចំពោះចតុក្កុះគឺពួកបួននេះ ព្រះពុទ្ធត្រាស់ទុកនូវចតុក្កុះទី ១ គឺកាយា-
នុបស្សនា ដើម្បីជាកម្មដ្ឋានសម្រាប់កុលបុត្រដែលជាអាទិកម្មិកៈ គឺអ្នក
បដិបត្តិក្នុងជាន់ខាងដើម ។ ចំណែកចតុក្កុះបីដទៃទៀត គឺវេទនានុបស្សនា
ចិត្តានុបស្សនា និងធម្មានុបស្សនា ព្រះពុទ្ធត្រាស់ទុកសម្រាប់អ្នកបាន
ឈានហើយ ដែលបានបដិបត្តិនូវចតុក្កុះទី ១ រួចហើយ ។ ព្រោះហេតុនោះ

កុលបុត្រដែលជាអាទិកម្មិកៈ កាលប្រាថ្នាទម្ងន់នូវអរហត្តផល មួយអន្លើ ដោយបដិសម្ភិទា ដោយវិបស្សនាដែលមានអានាបានចតុត្ថជ្ឈានជាបាទ ក៏ គួរនឹងធ្វើកិច្ចទាំងពួង មានការជម្រះនូវសីលជាដើម តាមន័យដែលពោល មកហើយនោះឯង ហើយរៀនយកនូវកម្មដ្ឋានដែលមានសន្ធិ ៥ ក្នុង សំណាក់នៃអាចារ្យ ដែលបានពោលរួចហើយ ។

សន្និ ៥

(វិសុទ្ធិមគ្គ ភាគទី ២ ទំព័រ ៥៤៣)

ពាក្យថា **សន្ធិ** តាមស័ព្ទប្រែថា ការត មាន ៥ យ៉ាង គឺ ៖

- ១. **ឧគ្គហំ** ការរៀន
- ២. **បរិបុច្ឆា** ការសាកសួរ
- ៣. **ឧបដ្ឋានំ** ការប្រាកដរបស់និមិត្តសមាធិ
- ៤. **អប្បនា** ការមាំទាំរបស់សមាធិ
- ៥. **លក្ខណំ** លក្ខណៈរបស់សមាធិ

ការរៀនយកកម្មដ្ឋានក្នុងសម័យពុទ្ធកាល និងក្រោយពុទ្ធកាល ត្រូវ រៀនយកពីគ្រូអាចារ្យ ព្រោះសម័យនោះ រៀនតគ្នាតាមមុខបាប ។ តែក្នុង សម័យកាលនេះ ត្រូវសិក្សាឲ្យច្បាស់លាស់ក្នុងគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក អង្គកថា និងដីកា ទើបឈ្មោះថា **ឧគ្គហៈ** ។

ការសាកសួរដេញដោល ឲ្យអស់មន្ទិលសង្ស័យក្នុងឧបដិបត្តិក្នុង កម្មដ្ឋាននេះ ឈ្មោះថា បរិបូជ្ជា ។

ការប្រាកដរបស់និមិត្តសមាធិ ឈ្មោះថា ឧបដ្ឋានៈ ។

អប្បនាគីលយាន របស់កម្មដ្ឋាន ឈ្មោះថា អប្បនា ។

លក្ខណៈរបស់កម្មដ្ឋាន ឈ្មោះថា លក្ខណៈ ។

កាលបានរៀនច្បាស់លាស់ក្នុងកម្មដ្ឋាននេះ ដែលមានសន្ធិ ៥ យ៉ាង នេះហើយ ឈ្មោះថា មិនលំបាកសូម្បីដល់ខ្លួនឯង សូម្បីអាចារ្យ ក៏មិនបាន រំខាន ហើយចូលទៅក្នុងទីសេនាសនៈដ៏ស្ងាត់ ដូចដែលពោលមកហើយ ធ្វើមនសិការៈកម្មដ្ឋាននេះចុះ ទោះបីស្ថិតនៅក្នុងសំណាក់អាចារ្យក៏ដោយ មិនមានអាចារ្យក៏ដោយ ។

អាចរិយុត្តហតោ ឯកបទម្បី អសម្មយ្ហន្តេន ឥទំ អាណា- ចានស្សតិកកម្មដ្ឋានំ មនសិ កាតតំ ។

អ្នកបដិបត្តិតប្បីធ្វើទុកក្នុងចិត្តនូវអាណាបានស្សតិកកម្មដ្ឋាននេះ បរិយត្តិ ដែលរៀនមកពីអាចារ្យ មិនត្រូវភ្លេច សូម្បីត្រឹមមួយបទ ។

វិធីចម្រើនអាណាបានស្សតិសមាធិ

តាមន័យរបស់អដ្ឋកថា

ក្នុងគម្ពីរវិសុទ្ធិមគ្គ និងសមន្តប្បាសាទិកាបានពោលទុកតែម្យ៉ាងថា អ្នកចម្រើនអាណាបានស្សតិ មុនដំបូងត្រូវតម្កល់សតិទុកត្រង់ខ្យល់ប៉ះត្រូវ គឺ ត្រង់ចុងច្រមុះ ឬត្រង់រឹមបបូរមាត់ខាងលើ ដរាបដល់ចិត្តជាអប្បនាសមាធិ

ហើយនៅអធិប្បាយ ដល់វិធីបដិបត្តិ អាណាបានសូត្រិសមាធិទុកទាំងអស់
មាន ៨ វិធី ដូចតទៅនេះ ៖

១.គណនា ការរាប់

២.អនុពន្ធនា ការជាប់តាមខ្យល់

៣.ផុសនា ការប៉ះ ដែលមានសេចក្តីថា ខ្យល់ប៉ះត្រង់ណា ឲ្យ
តាំងសតិទុកត្រង់នោះ

៤.ឧបសនា ការឈប់ គឺការធ្វើចិត្តឲ្យជាអប្បនាសមាធិ

៥.សលក្ខណា ការកំណត់ ក្នុងទីនេះសំដៅដល់ការ
ពិចារណាក្នុងផ្លូវវិបស្សនា

៦.វិវត្តនា ការវិលត្រឡប់ ក្នុងទីនេះសំដៅ ដល់ការបានមគ្គ

៧.ធារិសុទ្ធិ សេចក្តីបរិសុទ្ធ ក្នុងទីនេះ សំដៅដល់ការបានផល

៨.បដិបស្សនា ការសំឡឹងមើលខាងក្រោយ ក្នុងទីនេះ សំដៅដល់
ការពិចារណាខាងក្រោយអំពីកាលបានមគ្គផលរួច
ហើយ ដូចពិចារណាមើលមគ្គ ផល និព្វាន និង
ពិចារណាមើលថា កិលេសណាខ្លះ ដែលបានលះ
ហើយ កិលេសណាខ្លះ ដែលនៅមិនទាន់លះ ។

គណនា

អ្នកបដិបត្តិដែលជាអាទិកម្មិកៈ ដែលផ្ដើមបដិបត្តិដំបូង មិនទាន់បាន សម្រេចអប្បបរមាឈាននោះ ដំបូងត្រូវធ្វើ **គណនា** ការរាប់ខ្យល់ចូល ក្នុង ខណៈកំពុងចូល និងរាប់ខ្យល់ចេញ ក្នុងខណៈកំពុងចេញ ដើម្បីការពារចិត្ត ដែលរាយមាយ ឲ្យនៅតាំងស៊ប់ក្នុងទីតាំងតម្កល់សតិ ។

ការរាប់ខ្យល់នេះ នៅក្នុងសមន្តប្បាសាទិកា អង្គកថាតតិយបារាជិក បានបញ្ជាក់ថា ៖

បណ្តា មនសិការវិធី មានរាប់ខ្យល់ជាដើមនោះ កុលបុត្រអ្នកផ្ដើម បដិបត្តិអាណាបានសូត្រនេះ គួរមនសិការៈនូវកម្មដ្ឋាននេះ ដោយការរាប់ ខ្យល់ជាដំបូងសិន ។ កាលរាប់ខ្យល់ទៀតសោត មិនត្រូវរាប់ឲ្យតិចជាង ៥ មិនត្រូវរាប់ឲ្យលើសជាង ១០ មិនគួររាប់ឲ្យរំលងក្នុងចន្លោះឡើយ ។ ព្រោះ ការរាប់តិចជាង ៥ ចិត្តប្បាទរមែងរើបម្រះក្នុងទីដែលចង្អៀត ដូចហ្វូងគោ ដែលយ៉ាងទុកក្នុងក្រោល ដែលចង្អៀត ដូច្នោះ ។ កាលរាប់លើសជាង១០ ចិត្តប្បាទក៏រំលោភដោយការរាប់ប៉ុណ្ណោះ ។ ការរាប់រំលង ចិត្តរមែងញាប់ ញ័រថា កម្មដ្ឋានរបស់យើងដល់ទីបំផុត ឬមិនដល់ហ្ន៎ ! ។

ការរាប់ខ្យល់នេះ មាន ២ វិធី គឺរាប់យឺត និងរាប់រហ័ស ។

ការរាប់យឺត គឺរាប់ក្នុងខណៈខ្យល់ចូលថា ១ ក្នុងខណៈខ្យល់ចេញថា ១ ទៀត (១-១) (២-២) (៣-៣) ជាដើម ។

រាប់តួកទី ១ រាប់ ១-១, ២-២, ៣-៣, ៤-៤, ៥-៥,

រាប់ពួកទី ២ រាប់ ១-១,២-២, ៣-៣,៤-៤, ៥-៥, ៦-៦,

រាប់ពួកទី ៣ រាប់ ១-១,២-២, ៣-៣,៤-៤, ៥-៥, ៦-៦, ៧-៧,

រាប់ពួកទី ៤ រាប់ ១-១,២-២, ៣-៣,៤-៤, ៥-៥, ៦-៦, ៧-៧, ៨-៨,

រាប់ពួកទី ៥ រាប់ ១-១,២-២, ៣-៣,៤-៤, ៥-៥, ៦-៦, ៧-៧, ៨-៨, ៩-៩,

រាប់ពួកទី ៦ រាប់ ១-១,២-២, ៣-៣,៤-៤, ៥-៥, ៦-៦, ៧-៧, ៨-៨, ៩-៩,

១០-១០ ។

កាលបើរាប់ចប់ទាំង ៦ ពួកនេះហើយ ត្រូវរាប់សារថ្មីម្តងទៀត ចុះ ឡើង ។ រហូតខ្យល់អស្សាសៈ និងបស្សាសៈ ដែលកំពុងឆ្លងចេញនិងឆ្លង ចូល រមែងប្រាកដ ។ ពេលនោះ គប្បីលះបង់ការរាប់យឺត ហើយផ្ដើមការ រាប់លឿនៗ ម្តង ។

ការរាប់លឿន ខណៈខ្យល់កំពុងចូល រាប់ថា ១ ខណៈខ្យល់កំពុង ចេញ រាប់ថា ២ (១-២-៣-៤-៥) ជាដើម ។

រាប់ពួកទី ១ រាប់ ១-២-៣-៤-៥,

រាប់ពួកទី ២ រាប់ ១-២-៣-៤-៥-៦,

រាប់ពួកទី ៣ រាប់ ១-២-៣-៤-៥-៦-៧,

រាប់ពួកទី ៤ រាប់ ១-២-៣-៤-៥-៦-៧-៨,

រាប់ពួកទី ៥ រាប់ ១-២-៣-៤-៥-៦-៧-៨-៩,

រាប់ពួកទី ៦ រាប់ ១-២-៣-៤-៥-៦-៧-៨-៩-១០ ។

នៅក្នុងសមណប្បសាទិកា មានការសាកសួរពីវិធីរាប់ខ្យល់នេះថា
សួរថា គប្បីរាប់ខ្យល់អស្សាសៈ និងបស្សាសៈនោះយូរប៉ុណ្ណា ?

ឆ្លើយថា គប្បីរាប់រហូតទាល់តែសតិវៀរចាកការរាប់ តាំងមាំនៅក្នុង
អារម្មណ៍ គឺខ្យល់អស្សាសៈ និងបស្សាសៈ ។ ព្រោះថា ការរាប់ ក៏ដើម្បី
កាត់វិតក្កៈ ដែលផ្សាយទៅខាងក្រៅ ហើយតាំងសតិទុកក្នុងអារម្មណ៍ គឺ
ខ្យល់អស្សាសៈ និងបស្សាសៈប៉ុណ្ណោះ ។

អ្នកបដិបត្តិ កាលមនសិការៈនូវការរាប់យ៉ាងនេះហើយ គប្បីផ្ដើម
មនសិការៈនូវ អនុពន្ធនា ដោយការតាមចង ។ ការឈប់រាប់ខ្យល់ ហើយ
តម្កល់សតិតាមខ្យល់ចូល និងខ្យល់ចេញ ជាប់តគ្នាទៅ ឈ្មោះថា ការ
តាមចង ។ ក៏ឯការតម្កល់សតិតាមនោះ មិនមែនដោយអំណាចការទៅ
តាមខ្យល់ខាងដើម កណ្តាល និងទីបំផុតនៃខ្យល់នោះទេ ។ មែនពិត ផ្ចិតជា
ខាងដើម នៃខ្យល់ចេញខាងក្រៅ បេះដូងជាកណ្តាល ច្រមុះជាទីបំផុត, ចុង
ច្រមុះជាខាងដើមនៃខ្យល់ចូលខាងក្នុង បេះដូងជាកណ្តាល ផ្ចិតជាទីបំផុត ។
កាលអ្នកបដិបត្តិបញ្ជូនសតិទៅតាមខ្យល់ខាងដើម កណ្តាល និងខាងចុង
ចិត្តរមែងរាយមាយ ក្រវល់ក្រវាយ និងញាប់ញ័រ ។ ដូចព្រះធម្មសេនាបតី
សារីបុត្រពោលទុកបដិសម្ពិទ្ធាមគ្គ (បិដកលេខ ៧០ ទំព័រ ៩១) ថា ៖

កាលភិក្ខុបញ្ជូនសតិទៅកាន់ខ្យល់ដកដង្ហើមចូល ខាងដើម
កណ្តាល និងខាងចុង កាយនិងចិត្ត រមែងជាសកាវៈរពាយផង
រំភើបផង ញាប់ញ័រផង ដោយសារចិត្តដែលបោះទៅ ក្នុងខ្យល់
ដង្ហើមខាងក្នុង, កាលភិក្ខុបញ្ជូនសតិទៅកាន់ខ្យល់ដកដង្ហើមចេញ

ខាងដើម កណ្តាល និងខាងចុង កាយនិងចិត្ត រមែងជាសកាវៈ
រញ្ជួយផង រំភើបផង ញាប់ញ័រផង ដោយសារចិត្ត ដែលបោះទៅក្នុង
ខ្យល់ដង្ហើមខាងក្រៅ ។

តាមន័យដែលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ និងព្រះធម្មសេនាបតីបាន
សម្តែង ហាមឃាត់ការបង្ខិតសតិទៅក្នុងទីដទៃជាដាច់ខាត ក្រៅពីតម្កល់
សតិទុកត្រង់ចុងច្រមុះ ឬរឹមបបូរមាត់ខាងលើ ។

មានសំណាក់បដិបត្តិខ្លះ បានបដិបត្តិដោយការបញ្ជូនសតិទៅតាំង
ទុកពេញសព្វរាងកាយបន្តិចម្តងៗ ឬបង្ខិតសតិទៅទីដទៃ ចាប់តាំងពី
ក្បាល រហូតដល់ចុងជើង ពីចុងជើងទៅក្បាលវិញ ។ បច្ចេកទេសទាំងនេះ
គ្មានក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាឡើយ ។ ព្រះធម្មសេនាបតីសារីបុត្របានសម្តែង
ហើយ ប្រសិនបើបង្ខិតសតិនោះ ចិត្តប្រាកដជាវាយមាយ មិនតាំងនៅស៊ប់
ក្នុងអារម្មណ៍តែមួយ មិនអាចទម្លុះដល់អប្បនាបានឡើយ ។

ចុះពាក្យថា **អនុពន្ធនា** គឺការជាប់តាមខ្យល់ ក្នុងទីនេះ សំដៅសេចក្តី
ដូចម្តេច?

ក្នុងទីនេះ សំដៅដល់ ការកំណត់ខ្យល់ឲ្យបានគ្រប់ខណៈចិត្តត្រង់ទី
ដែលខ្យល់ប៉ះនោះឯង ។

ក្នុងន័យនេះ បាលីពោលទុកជាគោលស្ថាន បង្ហាញឲ្យឃើញថា
ឲ្យតាំងសតិទុកត្រង់ទីខ្យល់ប៉ះត្រូវប៉ុណ្ណោះ មានពាក្យដូច្នេះ ៖

គណនាទុពន្ធនាវសេន វិយ ហិ ផុសនាឋបនាវសេន វិសុំ
មនសិកាវេ នត្តិ។ ដុដ្ឋដុដ្ឋជ្ជានេយេវ បន គណេន្តោ គណនាយ ច
ផុសនាយ ច មនសិ កកោតិ ។ តត្ថេវ គណនំ បដិសំហវិត្វា តេ
សតិយា អនុពន្ធន្តោ, អប្បនាវសេន ច ចិត្តំ ឋបេន្តោ អនុពន្ធនាយ ច
ផុសនាយ ច ឋបនាយ ច មនសិ កកោតិទីតិ វុច្ឆតិ។

ការបដិបត្តិដោយវិធីគណនា និងអនុពន្ធនា មានវិធីផ្សេងគ្នា តែការ
បដិបត្តិដោយវិធីផុសនា និងឋបនា មិនផ្សេងគ្នាទេ ។ ការអ្នកបដិបត្តិកំណត់
រាប់ក្នុងទីខ្យល់ប៉ះត្រូវ ក៏រាប់ថា មនសិការៈដោយវិធីគណនា និងផុសនា
និងកាលឈប់រាប់ ប្រើសតិជាប់តាមខ្យល់ចូល ខ្យល់ចេញ ចំពោះត្រង់ទី
ដែលខ្យល់ប៉ះត្រូវប៉ុណ្ណោះ រហូតតម្កល់ចិត្តទុកដោយអំណាចអប្បនា ក៏
ហៅថា មនសិការវិធីដោយអនុពន្ធនា ផុសនា និងឋបនា ។

(វិសុទ្ធិមគ្គ ភាគី ២ ទំព័រ ៥៤៨)

តស្មា អនុពន្ធនាយ មនសិកកោតេន អាទិមជ្ឈបរិយោសាន-
វសេន ន មនសិ កាតតំ។ អបិច ខោ ផុសនាវសេន ច ឋបនាវសេន ច
មនសិ កាតតំ។

ព្រោះហេតុនោះ អ្នកបដិបត្តិកាលធ្វើមនសិការៈ ដោយអនុពន្ធនា
មិនត្រូវធ្វើមនសិការៈ ដោយអំណាចតាមខ្យល់ខាងដើម កណ្តាល និង
ខាងចុងឡើយ ។ ម្យ៉ាងទៀត គប្បីធ្វើមនសិការៈដោយអំណាចផុសនា និង
ឋបនា ។

(វិសុទ្ធិមគ្គ ភាគី ២ ទំព័រ ៥៤៨)

អនុពន្ធនាន័យ

អនុពន្ធនាន័យ គឺការតាំងចិត្តចំពោះទីប៉ះខ្ទប់ ហើយជាប់តាមដឹង ខ្យល់ចូល ខ្យល់ចេញរឿយៗ ដោយមិនត្រូវរាប់ដោយ គណនាន័យ ។

ការតាមកំណត់ដោយអនុពន្ធនាន័យនេះ គប្បីបដិបត្តិរហូតដល់ ប្រាកដបដិភាគនិមិត្ត ដែលជាសភាវៈពិសេស ផ្សេងពីខ្យល់ចូល ខ្យល់ ចេញតាមប្រក្រតី មានលក្ខណៈដូចជា ពន្លឺ ប៉ុយសំឡី ដួងផ្កាយ ដួង កែវមណី ត្បូងរតនៈ ។ល។ កាលប្រាកដបដិភាគនិមិត្តដូច្នេះហើយ អ្នក បដិបត្តិគប្បីបញ្ឈប់អនុពន្ធនាន័យ ហើយកំណត់ខ្យល់ដោយវេបនាន័យ តទៅ ។

ម្យ៉ាងទៀត គណនាន័យ និងអនុពន្ធនាន័យទាំងពីរយ៉ាងនេះ នៅមិន ផុតពីស្ថានទីដែលខ្យល់ប៉ះត្រូវត្រង់ចុងច្រមុះ ឬរឹមបច្ចុរមាត់ខាងលើ ។

វេបនាន័យ

វេបនាន័យ មានសេចក្តីថា បដិភាគនិមិត្តនោះ ជាបញ្ញត្តិពិសេស ប្រាកដឡើង ដូចជាអារម្មណ៍ថ្មី មិនមែនជាសភាវៈធម៌ ដែលមានប្រាកដ ទើបរលត់ទៅវិញ កាលរលត់ហើយក៏កើតថ្មីដោយលំបាក ។ អ្នកបដិបត្តិ ទើកគួរតាំងចិត្តទុកមាំក្នុងខ្យល់ ដែលជាបដិភាគនិមិត្ត មិនឱ្យរលត់ទៅ និងធ្វើឱ្យប្រាកដច្បាស់ក្រៃលែងឡើងតាមលំដាប់ ។

កាលទម្ងន់បឋមនាមហើយ អ្នកបដិបត្តិគួរចៀសចេញអសប្បាយៈ
(សេចក្តីមិនសប្បាយ) ៧ យ៉ាង និងសេពសប្បាយៈ (សេចក្តីសប្បាយ) ៧
យ៉ាង និងចម្រើនអប្បនាគោសល (សេចក្តីឈ្លាសក្នុងអប្បនា) ១០ យ៉ាង

អសប្បាយៈ ៧ យ៉ាង គឺ

១.ទីនៅដែលធ្វើឲ្យអ្នកបដិបត្តិវិនាស

២.ស្រុកបិណ្ឌបាតឆ្ងាយពេក

៣.ការជជែកគ្នាឥតប្រយោជន៍

៤.ការសមាគម

៥.អាហារ

៦.រដូវកាល

៧.ឥរិយាបថ

ចំណែកសប្បាយៈ ៧ យ៉ាង ដែលធ្វើឲ្យអ្នកបដិបត្តិចម្រើននោះ ផ្ទុយ
ពីអសប្បាយៈនេះឯង ។

អប្បនាគោសល ១០ យ៉ាង គឺ

១.សេចក្តីស្អាតរាងកាយ គ្រឿងប្រើប្រាស់ និងគ្រឿងស្ងៀកដណ្តប់

២.ការទទួលឥន្ទ្រិយ ៥ ឲ្យស្មើ

៣.សេចក្តីឈ្លាសក្នុងនិមិត្តគឺខ្យល់ចូល ខ្យល់ចេញ

៤.ការសង្កត់ចិត្តដែលព្យាយាមលើសពេក

៥.ផ្ដល់ចិត្តដែលរួញរា

៦.ការគ្របសង្កត់ចិត្តដែលព្យាយាមលើសពេក

៧.ការដាក់ចិត្តកណ្ដាលស្មើ

៨.ការគេចចេញពីអ្នកមិនមានសមាធិ

៩.ការគប់រកអ្នកមានសមាធិ

១០.ការមានចិត្តបង្កោចូលទៅស្មើ ដើម្បីទម្ងន់អប្បនាយាន ។

អ្នកបដិបត្តិគប្បីប្រព្រឹត្តយ៉ាងនេះហើយ តាំងចិត្តទុកក្នុងបដិភាគ
និមិត្តយ៉ាងមាំមាំ ដើម្បីចម្រើនការវិនាសវេលាយូរ ដោយបឋនាន័យនេះ
រហូតដល់ទម្ងន់រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈាន ។

និមិត្ត ៣ សមាធិ ៣

ក្នុងការបដិបត្តិតាមវិធីទាំង ៣ គណនាន័យ អនុពន្ធនាន័យ និង
បឋនាន័យ អាចចំណែកជានិមិត្ត ៣ យ៉ាង និងការវិនាសមាធិ ៣ យ៉ាង
ដូច្នេះ

និមិត្ត ៣ យ៉ាង គឺ

១.បរិកម្មនិមិត្ត (អារម្មណ៍ដែលកើតក្នុងខណៈបរិកម្ម) គឺខ្យល់ដក
ដង្ហើមចូល ដកដង្ហើមចេញ ដែលប្រាកដក្នុងរយៈគណនាន័យ

២.ឧត្តហនិមិត្ត (អារម្មណ៍ជាប់ភ្នែក) គឺខ្យល់ដកដង្ហើមចូល ដក
ដង្ហើមចេញ ក្នុងរយៈអនុពន្ធនាន័យ

៣.បដិភាគនិមិត្ត (អារម្មណ៍បញ្ញត្តិថ្មីដែលដូចអារម្មណ៍ដើម) គឺ ខ្យល់ដកដង្ហើមចូល ដកដង្ហើមចេញ ដែលប្រាកដជាពន្លឺជាដើម ក្នុងរយៈ វេលាបឋមន័យ ។

សមាធិ ៣ យ៉ាង គឺ

១.បរិកម្មសមាធិ (សមាធិដែលកើតដោយការចម្រើនញាយៗ) គឺ សមាធិ ក្នុងខណៈកើតបរិកម្មនិមិត្ត និងឧគ្គហនិមិត្ត

២.ឧបចារសមាធិ (សមាធិដែលជិតនឹងប្រាកដ) គឺសមាធិក្នុង ខណៈកើតបដិភាគនិមិត្តមុននឹងទម្ងន់អប្បនាឈានក្នុងរយៈវេលាបឋមនា

៣.អប្បនាសមាធិ (សមាធិដែលមាំទាំ) គឺសមាធិក្នុងខណៈកើត បដិភាគនិមិត្ត កាលទម្ងន់រូបាវចរជ្ឈាន ៤ បានដល់ បឋមជ្ឈាន (ឈានទី ១) ទុតិយជ្ឈាន (ឈានទី ២) តតិយជ្ឈាន (ឈានទី ៣) និងចតុត្ថជ្ឈាន (ឈានទី ៤) តាមចតុក្កន័យ (ន័យដែលពោលដល់ឈាន ៤) ។

ក្នុងខណៈចម្រើនអានាបានសូត្រិការវនា អារម្មណ៍របស់កម្មដ្ឋានគឺ ខ្យល់ចូល និងខ្យល់ចេញ ដោយមានសតិដឹងរឿយៗ រហូតដល់ខ្យល់ល្អិត ក្រៃលែងឡើង ហាក់បីដូចជាមិនមានខ្យល់ ក្នុងរយៈគណនា និងអនុពន្ធនា។ ខណៈនោះ អ្នកបដិបត្តិគប្បីទ្រទ្រង់ចិត្តទុក ក្នុងទីដែលខ្យល់ប៉ះខ្ទប់តាមដើម ហើយកំណត់ដឹងអារម្មណ៍ដ៏ល្អិតសុខុមនោះឲ្យច្បាស់ ។ កាលកំណត់ដឹង ហើយ អារម្មណ៍នឹងប្រាកដច្បាស់ឡើងៗ តមកមិនយូរបដិភាគនិមិត្តក៏នឹង

ប្រាកដ ។ អ្នកបដិបត្តិនឹងទម្ងន់ឧបចារជ្ឈាន ពោលគឺឧបចារសមាធិ ដែល ជាភាមាវចរការវនា ដែលគ្របសង្កត់នីវរណៈ ៥ បាន ។

សភាពល្អិតរបស់ អារម្មណ៍ដែលប្រាកដនៅហើយ បាត់ទៅវិញ របស់កម្មដ្ឋានប្រភេទនេះ តាមន័យអដ្ឋកថា មិនបានសំដៅដល់ផលអំពីការ តាំងចិត្តបដិបត្តិ ដើម្បីឲ្យខ្យល់ល្អិត ។ តែសំដៅដល់សេចក្តីល្អិតដែល ប្រព្រឹត្តទៅខ្លួនឯងតាមលំដាប់។ ចំណែកក្នុងព្រះបាលីវារៈចុងបំផុតពោល ទុកថា ៖

បស្សម្ហូយំ កាយសង្ខារំ អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, បស្សម្ហូយំ កាយសង្ខារំ បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ ។

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញរម្ងាប់នូវខ្យល់ដ៏គ្រោតគ្រោត ល្អិត និងស្ងប់ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញរម្ងាប់នូវខ្យល់ដ៏ គ្រោតគ្រោត ល្អិត និងស្ងប់ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ ។

ព្រះបាលីនេះ សំដៅដល់ ការតាំងចិត្តក្នុងការរម្ងាប់ខ្យល់ឲ្យល្អិត ក្នុងរយៈពេលនាប៉ុណ្ណោះ ។ ម្យ៉ាងទៀត ក្នុងរយៈពេលអារម្មណ៍ល្អិត អ្នក បដិបត្តិមិនឈ្លាសក្នុងកម្មដ្ឋាន អាចសម្គាល់ថា មិនមានខ្យល់ចូល ខ្យល់ ចេញ ហើយក៏ឈប់ចម្រើនកម្មដ្ឋាន គប្បីប្រយ័ត្នបំផុតត្រង់នេះ ។

ការប្រៀបធៀបព្រះបាទ និងអង្គកថា

(អនាបានទីបនី រចនាដោយព្រះលេខីស្យាដោ)

វិធីចម្រើនអនាបានស្យាសិក្សាជាន់ ៤ ន័យ ដែលបានត្រាស់ទុកក្នុង ព្រះបាលី អាចប្រៀបធៀបជាមួយគណនាន័យជាដើម ក្នុងគម្ពីរអង្គកថា ។ ការតាំងចិត្តចំពោះក្នុងទីដែលខ្យល់ប៉ះត្រូវហើយ រាប់គណនាន័យ ចាត់ថាបានចម្រើនសតិលក្ខណ៍ខ្យល់ចូល ខ្យល់ចេញ រាប់ជាការបដិបត្តិដើម្បីបញ្ឈប់សេចក្តីរាយមាយរបស់ចិត្ត ក្នុងខណៈបដិបត្តិធម៌ និងជារយៈដែលមិនបានតាមដឹងសភាវៈវែងខ្លីរបស់ខ្យល់ ទើបស្របជាមួយព្រះបាលីថា

សោ សតោវ អស្សសតិ សតោវ បស្សសតិ ។

ភិក្ខុនោះ ជាអ្នកមានសតិដកដង្ហើមចូល ជាអ្នកមានសតិដកដង្ហើមចេញ ។

និងគម្ពីរអង្គកថា ក៏អធិប្បាយថា

តហិ វិសជវិតក្កវិច្ឆេទំ កត្វា អស្សាសបស្សាសរម្មណោ សតិសណ្ឌបនត្ថំយេវ ហិ គណនា ។

ពិតមែនហើយ គណនាន័យរមែងមានដើម្បីធ្វើការកាត់សេចក្តីត្រិះរិះ ដែលស្ទុះទៅខាងក្រៅ ហើយទ្រទ្រង់សតិទុកមាំក្នុងអារម្មណ៍ គឺខ្យល់ចូល និងខ្យល់ចេញតែម្យ៉ាង ។

ការជាប់តាមខ្យល់ តាមអនុពន្ធនានយៃ ចាត់ជាការតាំងចិត្តចំពោះ
រឿយៗ ព្រមទាំងទទួលជ័យសកាវៈវែងខ្លី របស់ខ្យល់ ទើបស្របជាមួយព្រះ
បាលីក្នុងវារៈទី ២ ថា

ធីយំ វា អស្សសន្តោ ធីយំ អស្សសាមីតិ បជាណាតិ, ធីយំ វា
បស្សសន្តោ ធីយំ បស្សសាមីតិ បជាណាតិ

កាលដកដង្ហើមចូលវែង ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញ ដកដង្ហើមចូល
វែង, កាលដកដង្ហើមចេញវែង ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញ ដកដង្ហើមចេញ
វែង

រស្សំ វា អស្សសន្តោ រស្សំ អស្សសាមីតិ បជាណាតិ, រស្សំ វា
បស្សសន្តោ រស្សំ បស្សសាមីតិ បជាណាតិ

កាលដកដង្ហើមចូលខ្លី ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញ ដកដង្ហើមចូលខ្លី,
កាលដកដង្ហើមចេញខ្លី ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញ ដកដង្ហើមចេញខ្លី ។

ការទទួលជ័យសកាវៈវែងខ្លីរបស់ខ្យល់នោះ មិនមែនជាការតាមដឹង
ខាងដើម កណ្តាល និងខាងចុង របស់ខ្យល់ ។ តែជាការតាំងចិត្តទទួលជ័យ
សកាតវែងខ្លី របស់ខ្យល់ដែលប៉ះខ្ទប់នៅត្រង់ចុងច្រមុះ ឬត្រង់រឹមបបូរមាត់
ប៉ុណ្ណោះ ។ កាលដកដង្ហើមចូលវែង ខ្យល់ក៏វែង កាលដកដង្ហើមខ្លី ការប៉ះ
ខ្ទប់របស់ខ្យល់ក៏ខ្លី ដូច្នេះ សកាវៈវែងខ្លីរបស់ខ្យល់ ក្នុងទីប៉ះខ្ទប់ ទើបជា
សកាតវែងខ្លីរបស់ខ្យល់ដកដង្ហើមក្នុងរឿងនេះ ។

សភាពរបស់ចិត្តដោយទូទៅនោះ មានលក្ខណៈផ្សាយទៅទទួលដឹង ស្ថានទីផ្សេងៗ បាន អ្នកបដិបត្តិអាចដឹងក្នុងពេលខ្លះថា ចិត្តដែលទទួលដឹង សភាវៈប៉ះខ្ទប់បានចូលទៅជ្រៅ ឬ ផុតចេញឋានៈដែលខ្យល់ប៉ះខ្ទប់នោះ ។

ម្យ៉ាងទៀត ក្នុងការចម្រើនសតិរលឹកដឹងសភាវៈវែងខ្លីនេះ អ្នក បដិបត្តិគប្បីទ្រទ្រង់ចិត្តទុកក្នុងទីប៉ះខ្ទប់ និងទទួលដឹងសភាវៈវែងខ្លីរបស់ ខ្យល់ដកដង្ហើមរហូតទាំងខាងដើម កណ្តាល និងខាងចុង ពោលគឺ កាល ដកដង្ហើមចូល ឲ្យទទួលដឹងខ្យល់ត្រង់ចុងច្រមុះជាដើម រហូតដល់ខ្យល់ ខាងក្នុងផ្ទៃពោះ ។ កាលដកដង្ហើមចេញ ឲ្យទទួលដឹងខ្យល់ក្នុងផ្ទៃពោះ ជាដើមទៅរហូតដល់ខ្យល់ត្រង់ចុងច្រមុះ សមពិតដូចសាធារណៈថា

៣.សព្វកាយបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, សព្វ- កាយបដិសំវេទី បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញដឹងច្បាស់នូវកងខ្យល់ទាំងពួង គឺខ្យល់ខាង ដើម កណ្តាល និងខាងចុង ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មា អញដឹងច្បាស់នូវកងខ្យល់ទាំងពួង គឺខ្យល់ខាងដើម កណ្តាល និងខាងចុង ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ ។

អ្នកបដិបត្តិដែលទទួលដឹងកងខ្យល់តាំងតែខាងដើម កណ្តាល និង ខាងចុងហើយ គប្បីចម្រើនសតិបន្តទៅ ដោយត្រិះរិះថា យើងនឹងរម្ងាប់កង ខ្យល់ឲ្យល្អិត រហូតដូចរលត់ទៅ ដោយស្របតាមព្រះបាលីថា

បស្សម្ហូយំ កាយសង្ខារំ អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, បស្សម្ហូយំ
កាយសង្ខារំ បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ ។

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញរម្ងាប់នូវខ្យល់ដ៏គ្រោតគ្រោត ល្អិត និងស្ងប់
ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញរម្ងាប់នូវខ្យល់ដ៏
គ្រោតគ្រោត ល្អិត និងស្ងប់ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ ។

ក្នុងគម្ពីរអដ្ឋកថាបានពោលដល់សេចក្តីល្អិត និងការរលត់ទៅឯង
របស់កងខ្យល់តាំងតែផ្ដើមចម្រើនគណនាឆ័យ ។ អ្នកបដិបត្តិខ្លះ លោក
កើតសភាវៈដូចដែលពោលមកនេះ និងមានអ្នកខ្លះ អង្គុយសមាធិ ស្រាប់
តែកាយ អណ្តែតឡើងអំពីទីអង្គុយ ៤ ធ្លាប់ ដោយអំណាចឧព្វេន្ត្រីបីតិ តាម
ពាក្យអធិប្បាយក្នុងគម្ពីរអដ្ឋកថាថា

កស្សចិ បន គណនាវសេនេវ មនសិការកាលតោ បភុតិ
អនុក្កមតោ ឱឡារិកអស្សាសបស្សាសនិរោធសេន កាយនរថេ
វុបសន្តេ កាយោបិ ចិត្តម្យិ លហុកំ ហោតិ ។ សរីរំ អាកាសេ
លង្អៀនាការប្បត្តំវិយ ហោតិ ។

ម្យ៉ាងទៀត កាលសេចក្តីក្តៅរោលរាល ក្នុងរាងកាយស្ងប់ហើយ
ទាំងកាយ និងចិត្តក៏មានសភាវៈស្រាល រាងកាយដូចជាអណ្តែតឡើង ទៅ
ក្នុងអាកាស ដោយអំណាចរបស់ការរលត់ទៅនៃខ្យល់ចូល និងខ្យល់
ចេញ ដែលគ្រោតគ្រោតតាមលំដាប់តាំងតែវេលា ដែលអ្នកខ្លះផ្ដើមចម្រើន
សតិ កំណត់ជ័ងតាមគណនាឆ័យ ។

កាលអ្នកបដិបត្តិតម្កល់សតិទុកក្នុងស្ថានទីប៉ះយ៉ាងប្រាកដ រហូត ដល់ខ្យល់ដង្ហើមរលត់ទៅយ៉ាងនេះ ក៏នឹងទទួលជ័យខ្យល់ដង្ហើមដែល ប្រចក្សមក ។ ម្យ៉ាងទៀត ក្នុងខណៈនោះ ចាត់ថា បដិភាគនិមិត្តបានប្រាកដ ឡើងហើយ អ្នកបដិបត្តិបានទម្ងន់ឧបចារសមាធិ ដែលគ្របសង្កត់ នីវរណៈ។

ឧបកិលេស មាន ១៨ យ៉ាង

(ខុទ្ទនិកាយ បដិសម្ពិទ្ធាមគ្គ លេខ ៧០ ទំព័រ ៨៨)

ឧបកិលេសនៃការចម្រើនអានាបានស្សតិ មាន ១៨ យ៉ាង ចែកចេញ ជា ៣ ឆក្កៈ ក្នុងឆក្កៈនីមួយៗ មាន ៦ យ៉ាង ដូចតទៅ ៖

ឆក្កៈទី ១

១.អស្សាសាធិមជ្ឈបរិយោសានំ សតិយា អនុគច្ចតោ អជ្ឈត្ថ- វិក្ខេបកតំ ចិត្តំ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ កាលបញ្ចនសតិទៅតាមខាងដើម កណ្តាល និងខាងចុងនៃខ្យល់ដកដង្ហើមចូល ចិត្តដែលបោះទៅខាងក្នុង ជា អន្តរាយដល់សមាធិ ។

២.បស្សាសាធិមជ្ឈបរិយោសានំ សតិយា អនុគច្ចតោ ពហិទ្ធា- វិក្ខេបកតំ ចិត្តំ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ កាលបញ្ចនសតិទៅតាមខាងដើម កណ្តាល និងខាងចុងនៃខ្យល់ដកដង្ហើមចេញ ចិត្តដែលបោះទៅខាងក្រៅ ជាអន្តរាយដល់សមាធិ ។

៣.អស្សាសបដិកដ្ឋនា និកកន្តិ តណ្ហាចរិយា សមាធិស្ស
បរិបន្តោ សេចក្តីប្រាថ្នាចំពោះខ្យល់ដកដង្ហើមចូល សេចក្តីត្រេកត្រអាល
សេចក្តីប្រព្រឹត្តិនៃចំណង់ ជាអន្តរាយដល់សមាធិ ។

៤.បស្សាសបដិកដ្ឋនា និកកន្តិ តណ្ហាចរិយា សមាធិស្ស
បរិបន្តោ សេចក្តីប្រាថ្នាចំពោះខ្យល់ដកដង្ហើមចេញ សេចក្តីត្រេកត្រអាល
សេចក្តីប្រព្រឹត្តិនៃចំណង់ ជាអន្តរាយដល់សមាធិ ។

៥.អស្សាសេនាភិវុទ្ធស្ស បស្សាសបដិលាភេ មុច្ឆនា សមាធិស្ស
បរិបន្តោ កាលដកដង្ហើមចូលវែង ឬដកដង្ហើមចូលខ្លីលើសពេក ចិត្តនឹង
ស្រវឹងជាប់នៅជាមួយខ្យល់ចូល ដូច្នោះ ក្នុងវេលាដកដង្ហើមចេញ ក៏ភ្លេច
សតិ មិនអាចកំណត់ខ្យល់ចេញបានគ្រប់ខណៈចិត្ត ជាអន្តរាយដល់
សមាធិ ។

៦.បស្សាសេនាភិវុទ្ធស្ស អស្សាសបដិលាភេ មុច្ឆនា សមាធិស្ស
បរិបន្តោ កាលដកដង្ហើមចេញវែង ឬដកដង្ហើមចេញខ្លីលើសពេក ចិត្តនឹង
ស្រវឹងជាប់នៅជាមួយខ្យល់ចេញ ដូច្នោះ ក្នុងវេលាដកដង្ហើមចូល ក៏ភ្លេច
សតិ មិនអាចកំណត់ខ្យល់ចូលបានគ្រប់ខណៈចិត្ត ជាអន្តរាយដល់
សមាធិ ។

ឆក្កៈទី ២

១.និមិត្ត អារដ្ឋតោ អស្សនេ ចិត្តំ វិកម្យតិ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ
កាលនីកដល់និមិត្ត ចិត្តរមែងញាប់ញ័រគឺមិនតាំងនៅ ក្នុងខ្យល់ដកដង្ហើម
ចូល ជាអន្តរាយដល់សមាធិ ។

២.អស្សនំ អារដ្ឋតោ និមិត្តេ ចិត្តំ វិកម្យតិ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ
កាលនីកដល់ខ្យល់ចូល ចិត្តរមែងញាប់ញ័រគឺមិនតាំងនៅ ក្នុងនិមិត្ត ជា
អន្តរាយដល់សមាធិ ។

៣.និមិត្ត អារដ្ឋតោ បស្សនេ ចិត្តំ វិកម្យតិ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ
កាលនីកដល់និមិត្ត ចិត្តរមែងញាប់ញ័រគឺមិនតាំងនៅ ក្នុងខ្យល់ដកដង្ហើម
ចេញ ជាអន្តរាយដល់សមាធិ ។

៤.បស្សនំ អារដ្ឋតោ និមិត្តេ ចិត្តំ វិកម្យតិ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ
កាលនីកដល់ខ្យល់ចេញ ចិត្តរមែងញាប់ញ័រគឺមិនតាំងនៅ ក្នុងនិមិត្ត ជា
អន្តរាយដល់សមាធិ ។

៥.អស្សនំ អារដ្ឋតោ បស្សនេ ចិត្តំ វិកម្យតិ សមាធិស្ស
បរិបន្ថោ កាលនីកដល់ខ្យល់ចូល ចិត្តរមែងញាប់ញ័រគឺមិនតាំងនៅ ក្នុង
ខ្យល់ចេញ ជាអន្តរាយដល់សមាធិ ។

៦.បស្សនំ អារដ្ឋតោ អស្សនេ ចិត្តំ វិកម្យតិ សមាធិស្ស
បរិបន្ថោ កាលនីកដល់ខ្យល់ចេញ ចិត្តរមែងញាប់ញ័រគឺមិនតាំងនៅ ក្នុង
ខ្យល់ចូល ជាអន្តរាយដល់សមាធិ ។

១.អតីតានុធាវនំ ចិត្តំ វិក្ខេបានុបតិទំ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ ចិត្តំ
ដែលស្ទុះទៅរកអារម្មណ៍ជាអតីតៈ នឹងធ្លាក់ទៅក្នុងសេចក្តីរាយមាយ ជា
អន្តរាយដល់សមាធិ ។

២.អនាគតបដិកឡ្ហំ ចិត្តំ វិកម្យិទំ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ ចិត្តំ
ដែលប្រាថ្នារកអារម្មណ៍ ជាអនាគត ដែលញាប់ញ័រ ជាអន្តរាយដល់
សមាធិ ។

៣.លីនំ ចិត្តំ កោសន្នានុបតិទំ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ ចិត្តំដែលរួញ
៣ ធ្លាក់ទៅក្នុងសេចក្តីខ្វល់ច្រអូស ជាអន្តរាយដល់សមាធិ ។

៤.អតិបគ្គហិទំ ចិត្តំ ឧទ្ធច្ឆានុបតិទំ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ ចិត្តំដែល
ផ្គងហួសពេក ធ្លាក់ទៅក្នុងឧទ្ធច្ឆៈ ជាអន្តរាយដល់សមាធិ ។

៥.អភិនទំ ចិត្តំ វាគានុបតិទំ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ ចិត្តំដែលបង្ហោន
ទៅកាន់តដ្ឋារម្មណ៍ ក៏នឹងធ្លាក់ទៅក្នុងរាគៈ ជាអន្តរាយដល់សមាធិ ។

៦.អបនទំ ចិត្តំ ព្យាបាទានុបតិទំ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ ចិត្តំដែល
បង្ហោនទៅកាន់អនិដ្ឋារម្មណ៍ ក៏នឹងធ្លាក់ទៅក្នុងព្យាបាទ ជាអន្តរាយដល់
សមាធិ ។

និមិត្ត អស្សាសៈ និងបស្សាសៈមិនប្រាកដ

ជាអន្តរាយជល់សមាធិ

(ខុទ្ទកនិកាយ បដិសម្ពិទ្ធាមគ្គ ៧០ ទំព័រ ១០៤)

ព្រះធម្មសេនាបតីសារីបុត្របានសម្តែងថា ៖

និមិត្តំ អស្សាសបស្សាសា អនារម្មណាមេកកិច្ចស្ស

អជានតោ ច តយោ ធម្មេ ភាវនា នុបលត្តតិ ។

និមិត្តំ អស្សាសបស្សាសា អនារម្មណាមេកកិច្ចស្ស

ជានតោ ច តយោ ធម្មេ ភាវនា ឧបលត្តតិ ។

និមិត្ត ១ អស្សាសៈ ១ បស្សាសៈ ១ ធម៌ បីយ៉ាងនេះ មិនមែន

អារម្មណ៍នៃចិត្តតែមួយជួនទេ បើអ្នកណា មិនដឹង ធម៌បី

យ៉ាងនេះ ភាវនារបស់បុគ្គលនោះ រមែងមិនសម្រេច ។

និមិត្ត ១ អស្សាសៈ ១ បស្សាសៈ ១ ធម៌ បីយ៉ាងនេះ មិនមែន

អារម្មណ៍នៃចិត្តតែមួយជួនទេ បើអ្នកណា ដឹង ធម៌បី

យ៉ាងនេះ ភាវនារបស់បុគ្គលនោះ រមែងសម្រេច ។

ក្នុងរឿងអានាបានស្សតិនេះ ចិត្តមានអស្សាសៈ ជាអារម្មណ៍មួយ
ជួន ចិត្តមានបស្សាសៈជាអារម្មណ៍មួយជួន ចិត្តមាននិមិត្តជាអារម្មណ៍
មួយជួន ។ ប្រសិនបើ ធម៌បីយ៉ាងនេះ មិនមានដល់អ្នកណា កម្មដ្ឋានរបស់

អ្នកនោះ រមែងមិនដល់អប្បនា សូម្បីតែត្រឹមឧបចារៈក៏មិនដល់ ។ តែបើធម៌
បីយ៉ាងនេះ មានដល់អ្នកណា កម្មដ្ឋានរបស់អ្នកនោះ រមែងដល់ឧបចារៈ
និងអប្បនា ។

តើនិមិត្តក្នុងទីនេះ បានដល់អ្វី?

និមិត្តក្នុងទីនេះ បានដល់ ចុងច្រមុះ ឬរឹមបបូរមាត់ ដែលជាទីតាំង
នៃខ្យល់ប៉ះ ក្នុងខណៈដកដង្ហើមចូល និងដកដង្ហើមចេញ ដូចអង្កកថា
បដិសម្ភិទាមគ្គ ឈ្មោះ សទ្ធម្មប្បកាសិនីបញ្ជាក់ថា ៖

និមិត្តន្តិ អស្សាសបស្សាសាធំ ដុសនដ្ឋានំ។ អស្សាសបស្សាសា
ហិ ធីយនាសិកស្ស នាសាបុដំ យដ្ឋេន្តា បវត្តន្តិ, រស្សនាសិកស្ស
ឧត្តរោដ្ឋំ។ យទិ ហិ អយំ យោគី តំ និមិត្តមេវ អារជ្ជតិ, តស្ស និមិត្តមេវ
អារជ្ជមាណស្ស អស្សាសេ ចិត្តំ វិកម្យតិ, ន បតិជ្ជាតិ អត្ថោ។ តស្ស
តស្មី ចិត្តេ អប្បតិជ្ជិតេ សមាធិស្ស អភារតោ តំ វិកម្យនំ សមាធិស្ស
បរិបន្ថោ។ យទិ អស្សាសមេវ អារជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ អត្តន្តរបវេសនវេសន
វិក្ខេបំ អារហតិ, និមិត្តេ ន បតិជ្ជាតិ, តស្មា និមិត្តេ វិកម្យតិ។ ឥមិនា
នយេន សេសេសុបិ យោជនា កាតព្វា។

ពាក្យថា និមិត្ត សំដៅដល់ស្ថានទី ដែលប៉ះត្រូវរបស់អស្សាសៈនិង
បស្សាសៈ ។ ពិតមែន សម្រាប់មនុស្សដែលមានច្រមុះវែង អស្សាសៈនិង
បស្សាសៈ ដែលចូលនិងចេញ រមែងប៉ះខ្ទប់ខាងក្នុងប្រហោងច្រមុះ, សម្រាប់
មនុស្សដែលមានច្រមុះខ្លី អស្សាសៈនិងបស្សាសៈ រមែងប៉ះត្រង់រឹមបបូរ

មាត់ខាងលើ ។ បើយោគីនេះ ដល់និមិត្តនោះតែម្យ៉ាង គឺស្ថានទីដែលខ្យល់
 ប៉ះ ចិត្តយោគីអ្នកដល់និមិត្តតែម្យ៉ាងនោះ រមែងញាប់ញ័រក្នុងអស្សាសៈ គឺ
 មិនតាំងនៅក្នុងអស្សាសៈ ។ កាលចិត្តរបស់យោគីនោះ មិនតាំងនៅក្នុង
 អស្សាសៈ ក៏រមែងមានសេចក្តីញាប់ញ័រ ព្រោះមិនមានសមាធិ ទើបជា
 អន្តរាយដល់សមាធិ ។ ប្រសិនបើ យោគីនីកដល់អស្សាសៈតែម្យ៉ាង ចិត្ត
 របស់យោគីនោះ ក៏នាំសេចក្តីរវើរវាយមកទៀត ដោយអំណាចរបស់
 អស្សាសៈដែលចូលទៅខាងក្នុង ចិត្តមិនតាំងនៅក្នុងនិមិត្ត, ព្រោះហេតុ
 នោះ ទើបឈ្មោះថា រមែងញាប់ញ័រក្នុងនិមិត្ត សូមន័យដ៏សេស គប្បីប្រកប
 សេចក្តីតាមន័យនេះ ។

ព្រះធម្មសេនាបតីសារីបុត្រធ្វើសេចក្តីអធិប្បាយ (ខុទ្ទកនិកាយ
 បដិសម្ពិទ្ធាមគ្គ ៧០ ទំព័រ ១០៥) ថា ៖

ធម៌ទាំង ៣ យ៉ាងនេះ មិនមែនជាអារម្មណ៍នៃចិត្តមួយផង ធម៌ទាំង
 ៣ យ៉ាងនេះ មិនមែនជាមិនប្រាកដផង តើដូចម្តេច ចិត្តមិនដល់នូវសេចក្តី
 រាយមាយ ១ ព្យាយាមប្រាកដ ១ ភិក្ខុញ៉ាំងព្យាយាមឱ្យសម្រេចបាននូវ
 គុណវិសេស ១ ។ ប្រៀបដូច ដើមឈើដែលគេដាំលើភូមិភាគរាបស្មើ
 បុរសអារដើមឈើនោះ ដោយរណារ សតិរបស់បុរសរមែងតាំងឡើង
 ចំពោះដើមឈើ ដោយអំណាចនៃឆ្នេញរណារ ដែលពាល់ត្រូវ បុរសមិន
 ធ្វើទុកក្នុងចិត្តត្រង់ឆ្នេញរណារ ដែលទាញមកទាញទៅ ឆ្នេញរណារដែល
 ទាញមកក្តី ទាញទៅក្តី មិនមែនជាមិនប្រាកដទេ ព្យាយាមរមែងប្រាកដផង
 បុរសរមែងញ៉ាំងព្យាយាមឱ្យសម្រេចបាននូវគុណវិសេសផង ឯការចូល

ទៅជិតចងនិមិត្ត ទុកដូចដើមឈើដែលគេដាំ លើភូមិភាគដរាបស្មើ ខ្យល់
 ដកដង្ហើមចូល និងដកដង្ហើមចេញ ទុកដូចធ្មេញរណារ ភិក្ខុតម្កល់ទុកនូវ
 សតិត្រង់ចុងច្រមុះឬរឹមបបូរមាត់ ហើយអង្គុយមិនធ្វើទុកក្នុងចិត្តនូវខ្យល់
 ដកដង្ហើមចូល និងខ្យល់ដកដង្ហើមចេញ ទាំងដែលមក ទាំងដែលទៅ ខ្យល់
 ដកដង្ហើមចូល និងខ្យល់ដកដង្ហើមចេញ ដែលមកក្តី ដែលទៅក្តី មិនមែន
 ជាមិនប្រាកដទេ ព្យាយាមរមែងប្រាកដផង ភិក្ខុញ៉ាំងព្យាយាមឲ្យសម្រេច
 បាននូវគុណវិសេសផង ប្រៀបដូចជាសតិរបស់បុរសតាំងឡើងចំពោះ
 ដើមឈើ ដោយអំណាចនៃធ្មេញរណារដែលពាល់ត្រូវ បុរសមិនធ្វើទុក
 ក្នុងចិត្តត្រង់ធ្មេញរណារ ដែលទាញមក ទាញទៅ ធ្មេញរណារដែល
 ទាញមកក្តី ទាញទៅក្តី មិនមែនជាមិនប្រាកដទេ ព្យាយាមប្រាកដផង បុរស
 ញ៉ាំងព្យាយាមឲ្យសម្រេចផង បាននូវគុណវិសេសផង ។

អាណាចានស្សតិ យស្ស	បរិបុណ្ណា សុភារិតា
អនុបុព្វំ បរិចិត្តា	យថា ពុទ្ធន ទេសិតា
សោ ឥមំ លោកំ បភាសេតិ អញ្ចា មុត្តារំ ចន្ទិមា	

អាណាចានស្សតិ បុគ្គលណាបានបំពេញហើយ ចម្រើនហើយ
 ដោយប្រពៃ សន្សំហើយដោយលំដាប់ ឲ្យដូចព្រះពុទ្ធទ្រង់
 សម្តែងទុកហើយ បុគ្គលនោះឯង រមែងញ៉ាំងលោកនេះ
 ឲ្យក្តីច្បាស់ ដូចជាព្រះចន្ទ ដែលផុតស្រឡះចាកពពក ។

ព្យាណក្ខន្ធហោធាន ១៣

វិធីកែឧបកិលេស ១៨

(បដិសម្ពិទ្ធាមគ្គ លេខ ៧០ ទំព័រ ៩៤)

ព្រះធម្មសេនាបតីសារីបុត្របានអធិប្បាយអំពីឧបកិលេស ១៨ យ៉ាង
ដែលកើតឡើងហើយ នឹងគប្បីកែខែយ៉ាងណា ?

វិធីកែខែនោះ ព្រះធម្មសេនាបតីសារីបុត្រហៅថា **ហោធាន** ដែលតាម
ស័ព្ទប្រែថា ការធ្វើឲ្យបរិសុទ្ធឬ ការធ្វើឲ្យផ្លូវផង ការធ្វើឲ្យសស្អាត ។

ហោធាន មាន ៣ ឯកត្តៈ ។ ឯកត្តៈទី ១ មាន ៦, ឯកត្តៈទី ២ មាន ៤,
ឯកត្តៈទី ៣ មាន ៣ ។

ឯកត្តៈទី ១ មាន ៦

១.អតីតានុធាវនំ ចិត្តំ វិក្ខេបានុបតិទំ; តំ វិវដ្ឋយិត្វា ឯកដ្ឋានេ
សមាទហតិ ឯវម្បិ ចិត្តំ ន វិក្ខេបំ គច្ឆតិ ចិត្តស្ទុះទៅរកអារម្មណ៍ជា
អតីតៈ ដែលធ្លាក់ទៅក្នុងសេចក្តីរាយមាយ គប្បីព្យាយាមលះ ហើយតាំង
ចិត្តទុកឲ្យមាំក្នុងទីដែលខ្យល់ប៉ះត្រូវ ។

២.អនាគតបដិកន្ធនំ ចិត្តំ វិកម្មិតំ; តំ វិវដ្ឋយិត្វា តត្ថេវ
អធិមោចេតិ ឯវម្បិ ចិត្តំ ន វិក្ខេបំ ឥច្ឆតិ កាលចិត្តនីកដល់អារម្មណ៍ដែល
ជាអនាគត កើតការញាប់ញ័រ គឺមិនស្ងប់ឬមិនស្ងៀម ក៏ឲ្យលះ ហើយ
ព្យាយាមតាំងចិត្តទុកឲ្យមាំនៅក្នុងទីដែលខ្សល់ប៉ះត្រូវ ។

៣.លីនំ ចិត្តំ កោសជ្ឈានុបតិទំ; តំ បក្កណ្ឌិត្វា កោសជ្ឈំ បដហតិ
ឯវម្បិ ចិត្តំ ន វិក្ខេបំ ឥច្ឆតិ ចិត្តដែលរួញរា ដែលធ្លាក់ទៅក្នុងសេចក្តី
ខ្ជិលច្រអូស ក៏ឲ្យលើកចិត្តឡើងដោយចម្រើនធម្មវិធីយសម្តោជ្ឈន្តៈ និង
បីតិសម្តោជ្ឈន្តៈ ។

៤.អតិបក្កហិតំ ចិត្តំ ឧទ្ធច្ឆានុបតិទំ; តំ វិនិក្កណ្ឌិត្វា ឧទ្ធច្ឆំ បដហតិ
ឯវម្បិ ចិត្តំ ន វិក្ខេបំ ឥច្ឆតិ ចិត្តផ្គងហួសពេក ដែលធ្លាក់ទៅក្នុងឧទ្ធច្ឆៈ ក៏
ឲ្យសង្កត់ចិត្តនោះ ដោយចម្រើនបស្សន្តិសម្តោជ្ឈន្តៈ សមាធិសម្តោជ្ឈន្តៈ
និងឧបេក្ខាសម្តោជ្ឈន្តៈ ហើយក៏លះសេចក្តីរាយមាយនោះបាន ។

៥.អភិនតំ ចិត្តំ វាគានុបតិទំ; តំ សម្បជានោ ហុត្វា វាគំ បដហតិ
ឯវម្បិ ចិត្តំ ន វិក្ខេបំ ឥច្ឆតិ កាលចិត្តបង្ហោនទៅក្នុងឥដ្ឋារម្មណ៍ ធ្លាក់ទៅ
កាន់អំណាចរាគៈ ក៏ឲ្យមានសម្បជញ្ញៈ ហើយក៏ឲ្យលះនូវរាគៈនោះបាន។

៦.អបនតំ ចិត្តំ ព្យាចាទានុបតិទំ; តំ សម្បជានោ ហុត្វា ព្យាចាទំ
បដហតិ ឯវម្បិ ចិត្តំ ន វិក្ខេបំ ឥច្ឆតិ កាលចិត្តដែលបង្ហោនទៅកាន់

អនិដ្ឋារម្មណ៍ ដែលមិនជាទីពេញចិត្ត ធ្លាក់ទៅកាន់អំណាចព្យាបាទ ក៏ឲ្យ
មានសម្បជញ្ញៈ ហើយក៏លះព្យាបាទនោះបាន ។

ឯកត្តៈទី ២ មាន ៤

- ១. ទានវោសគ្គបដ្ឋានេកកត្តំ សេចក្តីប្រាកដនៃការបរិច្ចាគទាន
- ២. សមថនិមិត្តបដ្ឋានេកកត្តំ សេចក្តីប្រាកដនៃនិមិត្ត
- ៣. វេយលក្ខណបដ្ឋានេកកត្តំ សេចក្តីប្រាកដនៃវេយលក្ខណៈ
- ៤. និរោធិបដ្ឋានេកកត្តំ សេចក្តីប្រាកដនៃនិរោធិ ។

ព្រះធម្មសេនាបតីសារីបុត្រនៅធ្វើសេចក្តីអធិប្បាយថា ឯកត្តៈគឺ
សេចក្តីប្រាកដនៃការបរិច្ចាគទាន រមែងកើតមាន ដល់បុគ្គលអ្នកមាន
អធិស្ឋានក្នុងការលះវត្ថុទាន, ឯកត្តៈ គឺសេចក្តីប្រាកដនៃសមថនិមិត្ត
រមែងកើតមានដល់អ្នកមាំក្នុងអធិចិត្ត (គឺសមាធិចិត្ត), ឯកត្តៈគឺសេចក្តី
ប្រាកដនៃវេយលក្ខណៈរមែងកើតដល់អ្នកចម្រើនវិបស្សនា, ឯកត្តៈគឺសេចក្តី
ប្រាកដនៃនិរោធិ រមែងកើតដល់ព្រះអរិយបុគ្គលទាំងឡាយ ចិត្តដែលដល់
នូវឯកត្តៈ ដោយស្មារតីទាំង ៤ នេះ ឈ្មោះថា ជាធម្មជាតិជ្រះថ្លា ដោយ
បដិបទាវិសុទ្ធិផង ឈ្មោះថា ការចម្រើនរឿយៗ នៃការសំឡឹងពិនិត្យផង
ឈ្មោះថា រីករាយដោយញាណផង ។

ឯកត្តៈទី ៣ មាត្រ ៣

១.បដិបទាវិសុទ្ធិ ចិត្តបរិសុទ្ធផ្លូវផងដោយបដិបទាវិសុទ្ធិ

២.ឧបេក្ខានុព្រហ្មណា ចិត្តច្រើនដោយឧបេក្ខា

៣.សម្បហំសនា ចិត្តរីករាយដោយញាណ ។

ព្រះធម្មសេនាបតីសារីបុត្រលើកឡើងសួរក្នុងចំណុចឯកត្តៈទី ៣ ថា

-បឋមជ្ឈាន មានអ្វីជាខាងដើម ?

-បឋមជ្ឈាន មានអ្វីជាកណ្តាល ?

-បឋមជ្ឈាន មានអ្វីជាខាងចុង ?

ព្រះធម្មសេនាបតីសារីបុត្រឆ្លើយក្នុងចំណុចឯកត្តៈទី ៣ ថា

-បឋមជ្ឈាន មានបដិបទាវិសុទ្ធិ ជាខាងដើម

-បឋមជ្ឈាន មានការចម្រើនរឿយៗនៃការសំឡឹងពិនិត្យ ជាកណ្តាល

-បឋមជ្ឈាន មានការរីករាយព្រម ជាខាងចុង ។

សូមពិនិត្យមើលសេចក្តីពិស្តារដោយខ្លួនឯង ក្នុងបិដកលេខ ៧០
ចាប់ពីទំព័រ ៩៥ ដល់ទំព័រ ១០៤ ។

ឧបសគ្គដោយទូទៅនិងឧបការៈរបស់សមាធិ ១៦

(បដិសម្ពិទ្ធាមគ្គ លេខ ៧០ ទំព័រ ៨៣)

ក្នុងគម្ពីរបដិសម្ពិទ្ធាមគ្គ ព្រះធម្មសេនាបតីសារីបុត្របានពោលទុក
ថា អ្នកដែលចម្រើនអានាបានស្យតិបានផល ត្រូវឲ្យបានជ័យច្បាស់ដោយ
បញ្ញាថា អ្វីជាអន្តរាយដល់សមាធិ ? អ្វីជាឧបការៈដល់សមាធិ ? ទើប
ប្រកាសសម្តែងដូចតទៅ ៖

ឧបសគ្គដោយទូទៅរបស់សមាធិ ៨ យ៉ាង

- ១.កាមច្ន័ន្ទ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ កាមច្ន័ន្ទជាអន្តរាយដល់
សមាធិ
- ២.ព្យាថាទោ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ ព្យាបាទជាអន្តរាយដល់
សមាធិ
- ៣.ជិនមិទ្ធិ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ ជិនមិទ្ធិជាអន្តរាយដល់សមាធិ
- ៤.ឧទ្ធច្ច័ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ ឧទ្ធច្ច័ជាអន្តរាយដល់សមាធិ
- ៥.វិចិកិច្ចា សមាធិស្ស បរិបន្ថោ វិចិកិច្ចាជាអន្តរាយដល់សមាធិ
- ៦.អវិជ្ជា សមាធិស្ស បរិបន្ថោ អវិជ្ជាជាអន្តរាយដល់សមាធិ
- ៧.អរតិ សមាធិស្ស បរិបន្ថោ អរតិ គឺសេចក្តីនឿយណាយចំពោះ
ការបដិបត្តិ ជាអន្តរាយដល់សមាធិ

៨.សព្វេបិ អកុសលា ធម្មា សមាធិស្ស បរិបន្តា អកុសលធម៌
ទាំងអស់ សុទ្ធតែជាអន្តរាយដល់សមាធិ ។

ធម៌ឧបការៈដល់សមាធិ ៨ យ៉ាង

១.នេក្ខម្ហំ សមាធិស្ស ឧបការំ នេក្ខម្ហុៈ ជាឧបការៈដល់សមាធិ

២.អព្យាចានោ សមាធិស្ស ឧបការំ អព្យាបាទៈ ជាឧបការៈដល់
សមាធិ

៣.អាហារិកសញ្ញា សមាធិស្ស ឧបការំ អាហារិកសញ្ញា ជា
ឧបការៈដល់សមាធិ

៤.អវិក្ខេបោ សមាធិស្ស ឧបការំ អវិក្ខេបៈ ជាឧបការៈដល់
សមាធិ

៥.ធម្មវេត្ថានំ សមាធិស្ស ឧបការំ ធម្មវេត្ថានៈ ជាឧបការៈដល់
សមាធិ

៦.ញាណំ សមាធិស្ស ឧបការំ ញាណ ជាឧបការៈដល់សមាធិ

៧.ចាមោជ្ឈំ សមាធិស្ស ឧបការំ បាមោជ្ជៈ ជាឧបការៈដល់
សមាធិ

៨.សព្វេបិ កុសលា ធម្មា សមាធិស្ស ឧបការា កុសលធម៌
សូម្បីទាំងអស់ សុទ្ធតែជាឧបការៈដល់សមាធិ ។

សរុបសេចក្តីមក នូវរណៈទាំង ៥ អតិ គឺសេចក្តីមិនត្រេកអរក្នុង
ការបដិបត្តិ អវិជ្ជា និងអកុសលទាំងអស់ ជាអន្តរាយដល់សមាធិ គឺមិន
អាចនាំឲ្យបានទម្ងន់ ដល់ឧបចារសមាធិ និងអប្បនាសមាធិ ។

សូមមើលសេចក្តីពិស្តារ ក្នុងបិដកលេខ ៧០ តាំងពីទំព័រ ៨៤ ដល់
៨៨ ។

អកុសលធម៌សូម្បីនាំឲ្យអស់ ជាអន្តរាយដល់សមាធិ

តើអ្វីជាអកុសលធម៌ទាំងអស់ ?

បើឆ្លើយដោយងាយ បានដល់ ធម៌ដែលជាឧបកិលេស ១៦ ។ ព្រោះ
ឧបកិលេសនីមួយៗ សុទ្ធតែជាអកុសលធម៌ ដូចព្រះពុទ្ធទ្រង់ត្រាស់ជាមួយ
ព្រះអនុរុទ្ធ ព្រះនន្ទិយៈ និងកិម្ពិលៈថា ៖

(មជ្ឈិម.ឧបិ. លេខ ២៧ ទំព័រ ១៤៤-១៦០)

ព្រះពុទ្ធត្រាស់សួរថា តើអ្នកទាំងឡាយ ត្រាស់ជឿនូវផាសុវិហារធម៌
ដ៏វិសេស គឺញាណទស្សនៈដ៏ប្រសើរ ដែលអាចកម្ចាត់បង់នូវកិលេសដ៏
ក្រៃលែង ជាធម៌នុស្សធម៌ មានឬទេ?

ព្រះអនុរុទ្ធ : សូមទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោស ក្នុងទីនេះ យើងខ្ញុំព្រះអង្គ មិន
បានប្រហែសធ្វេស មានព្យាយាមដុតកិលេស មានចិត្តបញ្ជូនទៅកាន់ព្រះ
និព្វាន ប្រព្រឹត្តទៅគ្រប់ឥរិយាបថ ក៏ស្គាល់ច្បាស់នូវពន្លឺផង នូវការឃើញ
រូបទាំងឡាយផង ប៉ុន្តែឯពន្លឺនឹងការឃើញរូបទាំងឡាយនោះ របស់ខ្ញុំព្រះ

អង្គ មិនយូរប៉ុន្មាន ក៏បាត់ទៅវិញ ឯយើងខ្ញុំព្រះអង្គ ក៏មិនបានត្រាស់ដឹងនូវ
និមិត្តនោះទេ ។

ព្រះពុទ្ធ : ម្ចាស់អនុរុទ្ធទាំងឡាយ អ្នកទាំងឡាយ គប្បីត្រាស់ដឹងនូវ
និមិត្តនោះជាប្រាកដ ម្ចាស់អនុរុទ្ធទាំងឡាយ ក្នុងកាលមុន អំពីការត្រាស់
ដឹង តថាគតមិនទាន់បានត្រាស់ដឹង នៅជាពោធិសត្វនៅឡើយ ក៏ស្គាល់
ច្បាស់នូវពន្លឺផង នូវការឃើញរូបទាំងឡាយផង ។ ប៉ុន្តែឯពន្លឺ និងការឃើញ
រូបទាំងឡាយនោះ របស់តថាគតមិននៅយូរប៉ុន្មាន ក៏បាត់ទៅវិញ ។ ម្ចាស់
អនុរុទ្ធទាំងឡាយ តថាគតមានសេចក្តីត្រិះរិះដូច្នេះថា

វិចិត្តាសេចក្តីសង្ស័យ

អមនសិការៈ ការធ្វើទុកក្នុងចិត្តមិនល្អ

បីនមិទ្ធៈ សេចក្តីងងុយ និងងោកងក់

ឆម្ពិតត្តៈ សេចក្តីរន្ធត់ខ្លាច

ឧព្វិលៈ សេចក្តីឆ្អឹងឆ្អៃ

ទុដ្ឋលៈ សេចក្តីក្រវល់ក្រវាយ

អចារទ្ធវិរិយៈ សេចក្តីព្យាយាមតឹងហួសពេក

អតិលីនវិរិយៈ សេចក្តីព្យាយាមធូរពេក

អភិជហ្មា សេចក្តីប្រាថ្នាហួសពេក

នានត្ថសញ្ញា កំណត់ អារម្មណ៍ច្រើនយ៉ាងផ្សេងៗគ្នា

អតិទិដ្ឋ្យាយិតត្ថៈ ការសំឡឹងមើលនូវរូបដែលឃើញក្រៃពេក

កាលកើតឡើងហើយដល់អាត្មាអញ ឯសមាធិរបស់អាត្មាអញ ក៏ឃ្លាតទៅ ព្រោះតែសេចក្តីសង្ស័យ ការធ្វើទុកក្នុងចិត្តមិនល្អ សេចក្តី ឆន្ទុយ និងនោកនក់ សេចក្តីរន្ធត់ខ្លាច សេចក្តីឆ្លើងឆ្លៃ សេចក្តីក្រវល់ ក្រវាយ សេចក្តីព្យាយាមតឹងហួសពេក សេចក្តីព្យាយាមធូរពេក សេចក្តី ប្រាថ្នាហួសពេក កំណត់អារម្មណ៍ច្រើនយ៉ាងផ្សេងៗគ្នា ការសំឡឹងមើល នូវរូបដែលឃើញក្រៃពេក ជាហេតុ កាលបើសមាធិឃ្លាតទៅហើយ ពន្លឺ និងការឃើញរូបទាំងឡាយក៏បាត់ទៅដែរ ។ សេចក្តីសង្ស័យ ការធ្វើទុក ក្នុងចិត្តមិនល្អ សេចក្តី ឆន្ទុយ និងនោកនក់ សេចក្តីរន្ធត់ខ្លាច សេចក្តី ឆ្លើងឆ្លៃ សេចក្តីក្រវល់ ក្រវាយ សេចក្តីព្យាយាមតឹងហួសពេក សេចក្តី ព្យាយាមធូរពេក សេចក្តី ប្រាថ្នាហួសពេក កំណត់អារម្មណ៍ច្រើនយ៉ាង ផ្សេងៗគ្នា ការសំឡឹងមើល នូវរូបដែលឃើញក្រៃពេក កើតឡើងមិនបាន ដល់អាត្មាអញ យ៉ាងណា អាត្មាអញនឹងធ្វើ យ៉ាងនោះ ។

ព្រះពុទ្ធជាអម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់ជាមួយព្រះអនុរដ្ឋថា ធម៌ទាំង ១១ នេះ ជាឧបកិលេសរបស់ចិត្ត (គ្រឿងសៅហ្មងរបស់ចិត្ត) ។

ឧបកិលេសនៃចិត្តដទៃទៀត ១៦ យ៉ាង

- ១.អតិដ្ឋ្យាវិសមលោភៈ សេចក្តីចង់បានក្នុងផ្លូវទុច្ចរិត
- ២.ទោសៈ សេចក្តីគិតប្រទូស្តវាយ
- ៣.កោធនៈ សេចក្តីក្រោធ

៤.ឧបនាហៈ ការចងក្រោធ

៥.មក្ខៈ លុបគុណ

៦.បលាសៈ ការវាយប្លក្សស្មើ

៧.ឥស្សា ច្រណែន

៨.មច្ឆរិយៈ កំណាញ់

៩.មាយា លាក់ពុត

១០. សាថេយ្យៈ អំនួត

១១ .ថម្កៈ រឹងរូស

១២.សារម្មៈ ការប្រណាំងប្រជែង (គឺមិនដឹងប្រមាណខ្លួន)

១៣.មានៈ ការប្រកាន់ខ្លួន

១៤.អតិមានៈ ការមើលងាយអ្នកដទៃ

១៥.មទៈ សេចក្តីស្រវឹង

១៦.បមាទៈ សេចក្តីប្រមាទ (គឺការមិនមានសតិ)

សមាធិ

កាលអ្នកបដិបត្តិបានចម្រើននូវ អានាបានស្សតិតាមដែលពោលមក ហើយខាងដើម ដរាបដល់ **ចិត្តវិសុទ្ធិ** គឺសេចក្តីបរិសុទ្ធនៃចិត្ត បានដល់ **ឧបចារសមាធិ** ឬ **អប្បនាសមាធិ** ។

មុនទម្លាប់ឧបចារសមាធិ អ្នកបដិបត្តិដែលច្នៃកាត់អនុពន្ធនានយ ហើយ អាចជួបបលក្ខណៈពិសេសណាមួយអាចកើតឡើងបាន ដូចក្នុង វិសុទ្ធិមគ្គបញ្ជាក់ថា ៖

កស្សនិ បន គណនាវសេនេវ មនសិការកាលតោ បភុតិ អនុក្កមតោ ឱឡារិកអស្សនសបស្សនសនិរោធនវសេន កាយទរថេ វុបសន្តេ កាយោបិ ចិត្តម្យី លហុកំ ហោតិ, សរីរំ អាកាសេ លង្អៀនាការប្បត្តំ វិយ ហោតិ។ កាលសេចក្តីក្រវល់ក្រវាយផ្លូវកាយ ស្ងប់ហើយ ដោយអំណាចរលត់ខ្យល់ចូល និងខ្យល់ចេញ ដែលគ្រោត ត្រៀតដោយលំដាប់ ចាប់ផ្តើមតាំងពីមនសិការដោយអំណាចនៃគណនា ន័យជាដើមមក ទាំងកាយ ទាំងចិត្តរមែងជាធម្មជាតិស្រាល រាងកាយ មានអាការៈអណ្តែតឡើង ដូចជាប៉ើងឡើងទៅកាន់អាកាស តែងមាន ដល់អ្នកបដិបត្តិខ្លះ ។

កាលអ្នកបដិបត្តិបានទម្លាប់ដល់ឧបចារសមាធិឬ អប្បនាសមាធិ ទើបឈ្មោះថា **បានសមាធិ** គឺបានដល់ចិត្តវិសុទ្ធិ។

ដូចម្តេចទៅ ហៅថា **ចិត្តវិសុទ្ធិ** ?

ចិត្តវិសុទ្ធិ សេចក្តីបរិសុទ្ធនៃចិត្ត សំដៅដល់ សមាធិដែលកើតរួម
ជាមួយចិត្ត ព្រោះសមថសមាធិ មានកម្លាំងក្លាំងក្លា គ្របសង្កត់នីវរណៈ ៥
ដែលបៀតបៀនរុកគួន មិនឱ្យកើតឡើងបាន ហើយមានតែសមថាម្មណ៍
កើតឡើងបន្តគ្នា ។ សមាធិនេះ ជាចិត្តវិសុទ្ធិ យ៉ាងពិតប្រាកដ ចិត្តដែល
មានសមាធិកើតរួមនោះ រមែងបរិសុទ្ធ មិនមាននីវរណៈកើតឡើងបាន
ដោយកម្លាំងសមាធិ ។

ក្នុងអភិធម្មត្ថសង្គហៈ បរិច្ឆេទទី ៩ ទំព័រ ៩៨ បញ្ជាក់ថា ៖

ឧបចារសមាធិ អប្បនាសមាធិ ចេតិ ធុរិយោបិ សមាធិ
ចិត្តវិសុទ្ធិ នាម ។ សមាធិសូម្បីមានពីរប្រការគឺ ឧបចារសមាធិ ១
អប្បនាសមាធិ ១ ឈ្មោះថា ចិត្តវិសុទ្ធិ ។

ឧបចារសមាធិ ឬអប្បនាសមាធិ ជាគោលបដិបត្តិខាងដើមរបស់
បុគ្គលជាសមថយានិក (អ្នកចម្រើនសមថៈ) ជាអ្នកមានសមថៈជាបាទ
ចម្រើនវិបស្សនា ។ សមាធិពួកនេះ មានក្នុងវិសុទ្ធិមគ្គ ភាគទី ១ ទំព័រ ២៤៧
ថា ៖

ធុរិយោ ហិ សមាធិ ឧបចារសមាធិ ច អប្បនាសមាធិ ច។
ធូហាការេហិ ចិត្តំ សមាធិយតិ ឧបចារភូមិយំ វា បដិលាភភូមិយំ
វា។ តត្ថ ឧបចារភូមិយំ នីវរណាប្បហានេន ចិត្តំ សមាហិតំ ហោតិ។
បដិលាភភូមិយំ អន្តរាតុភាវេន។

ពិតប្រាកដណាស់ សមាធិ ២ ប្រភេទ គឺ ឧបចារសមាធិ ១ អប្បនាសមាធិ ១ ចិត្តរមែងតាំងមាំដោយអាការៈ ២ យ៉ាង ក្នុងឋានៈនៃឧបចារសមាធិ ឬក្នុងពេលដែលសម្រេចអប្បនាសមាធិ ។ បណ្តាសមាធិទាំងពីរនេះ ចិត្តរមែងតាំងមាំដោយការលះនីវរណៈក្នុងឋានៈនៃឧបចារសមាធិ ចិត្តរមែងតាំងមាំដោយការប្រាកដនៃអន្តរាយាន ក្នុងពេលដែលសម្រេចអប្បនាសមាធិ ។

ក្នុងវិសុទ្ធិមគ្គ មហាដីកាពោលដល់សមាធិប្រភេទនេះថា ៖

សមថយានិកស្ស ហិ ឧបចារប្បនាភេទំ សមាធិំ ឥតរស្ស ខណិកសមាធិំ ឧត្តយេសម្បិ វិនា ន កកាចិបិ លោកុត្តរាធិកមោសម្បត្តិ ។ តេនាហ សមាធិញ្ចវ វិបស្សនញ្ច ការយមាណេតិ ។

ពិតមែនហើយ ការសម្រេចលោកុត្តរធម៌ រមែងមិនមានដល់បុគ្គលសមថយានិក ដោយប្រាសចាកឧបចារសមាធិ និងអប្បនាសមាធិ, ការសម្រេចលោកុត្តរធម៌ រមែងមិនមានដល់វិបស្សនាយានិក ដោយប្រាសចាកខណិកសមាធិ និងការសម្រេចលោកុត្តរធម៌ រមែងមិនមានដល់បុគ្គលទាំងពីរ ដោយប្រាសចាកផ្លូវកាន់វិមោក្ខ ៣ (អនិច្ចានុបស្សនា ទុក្ខានុបស្សនា និងអនត្តានុបស្សនា) ដូច្នេះ អង្គកថាចារ្យទើបពោលថា សមាធិញ្ចវ វិបស្សនញ្ច ការយមាណេ ។

សមាជិក្នុងគម្ពីរនេត្តិប្បករណ៍

សព្វោ សមាធិ ព្រាណាមូលកោ ព្រាណាបុព្វង្គមោ ព្រាណាធុបរិវត្តិ ។ សមាធិទាំងពួង មានព្រាណាជាហេតុ មានព្រាណាជាប្រធានបណ្តោយតាមព្រាណា ។

ពាក្យថា ព្រាណាមូលកោ (មានព្រាណាជាហេតុ) សំដៅដល់បញ្ញាដែលមានមកតាំងតែបដិសន្ធិ ដែលប្រកបដោយហេតុ ៣ ។

ពាក្យថា ព្រាណាបុព្វង្គមោ (មានព្រាណាជាប្រធាន) គឺបញ្ញាក្នុងឧបចារសមាធិ ។

ពាក្យថា ព្រាណាធុបរិវត្តិ (បណ្តោយតាមព្រាណា) គឺបញ្ញាក្នុងអប្បនាសមាធិ ។

ម្យ៉ាងទៀត ពាក្យថា ព្រាណាមូលកោ សំដៅដល់ បញ្ញាក្នុងឧបចារសមាធិ ។ ពាក្យថា ព្រាណាបុព្វង្គមោ គឺបញ្ញាក្នុងអប្បនាសមាធិ ។ ចំណែកពាក្យថា ព្រាណាធុបរិវត្តិ គឺបញ្ញាក្នុងអភិញ្ញា ។

អប្បនាសមាធិ

ការចម្រើនសមថភាវនា គឺចម្រើនរូបជ្ឈាន ប្រកបដោយអន្តរាយាន ៥ មានវិតក្កៈជាដើមនោះ អាចញាំញីនូវនីវរណៈ ៥ មិនឲ្យកើតឡើងព្រោះចិត្តមូល នៅក្នុងអារម្មណ៍តែមួយ ដរាបដល់ឈានចិត្តកើតឡើងកាលឈានចិត្តកើត ហើយ អន្តរាយាននោះឯង រមែងប្រហារនីវរណធម៌ ៥ ដោយវិក្ខម្ពនប្បហាន ។

មួយទៀត កាលឈានចិត្តនឹងកើតឡើង សមាធិរមែងកើតឡើង
តាមលំដាប់ គឺឧបចារសមាធិ និងអប្បនាសមាធិ ឈានចិត្តកើតឡើង
គ្រោងបួន ត្រឹមខណៈចិត្តមួយប៉ុណ្ណោះ ហើយក៏ជាកវន្ត បើនឹងមិនឲ្យចិត្តជា
កវន្ត ត្រូវហ្វឹកហាត់ដរាបដល់ជំនាញ (ដែលហៅថា វសី ៥ យ៉ាង) ។
ឈាន គឺរូបាវចរកុសល ចិត្តនឹងកើតនោះ វិថីចិត្តត្រូវកើតឡើង ដោយ
លំដាប់ ។

វិថីរបស់រូបាវចរកុសលចិត្ត គឺ ៖

១. កវន្តចលនៈ

២. កវន្តបច្ឆេទៈ

៣. មនោទ្វារវដ្ឋនៈ

៤. បរិកម្ម

៥. ឧបចារៈ

៦. អនុលោម

៧. គោត្រភូ

មហាកុសលញ្ញាណសម្បយុត្ត

៨. ឈាន គឺរូបាវចរកុសលចិត្ត

កវន្តបាត ចិត្តជាកវន្ត ។

អធិប្បាយ អប្បនាវិថី

កាលកវន្តចលនៈ គឺការញ័របស់កវន្តរលត់ទៅ កវន្តបច្ឆេទៈ ក៏
កើតនឹងរលត់ទៅ តពីនោះ មនោទ្វារវដ្ឋនៈ គឺអហេតុកកិរិយាចិត្ត ក៏កើត
ឡើងធ្វើកិច្ច ពិចារណាអារម្មណ៍តាមមនោទ្វារ កាលមនោទ្វារវដ្ឋនចិត្ត

រលត់ហើយ មហាកុសលញ្ញាណសម្បយុត្ត ៤ ណាមួយ ក៏ធ្វើបរិកម្ម
ឧបចារៈ អនុលោម គោត្រភូ កាលគោត្រភូចិត្តរលត់ហើយ ឈានចិត្ត
ក៏កើតមួយខណៈចិត្តប៉ុណ្ណោះ ហើយចិត្តក៏ជាករវង្គតទៅ ។

ទុតិយដ្ឋាន

កាលព្រះយោគាវចរ ហ្នឹកហាត់ព្យាយាមចូលបឋមដ្ឋាន ដរាប
ដល់ជំនាញល្អ ព្រមដោយវសី ៥ គឺ ៖

- ១. **វេទនដ្ឋាន** ជំនាញក្នុងការនឹក
- ២. **សមាបដ្ឋាន** ជំនាញក្នុងការចូលឈាន
- ៣. **អធិដ្ឋាន** ជំនាញក្នុងការតាំងមាំ
- ៤. **វុដ្ឋាន** ជំនាញក្នុងការចេញចាកឈាន
- ៥. **បច្ចុវេក្ខណវេទន** ជំនាញក្នុងការពិចារណាអង្គឈាន ។

ព្រះយោគាវចរចូលឈាន ចេញចាកឈានដរាបជំនាញហើយ
ហ្នឹកហាត់ដោយពិចារណាថា នឹកយ៉ាងណាឈានឡើងនឹងកើតបានរហ័ស
ហ្នឹកហាត់ដោយវិធីនោះឡើយ ។ រហូតដល់ជំនាញល្អ ហៅថា **វេទនដ្ឋាន-
វេទន** (ជំនាញក្នុងការនឹក) ។

សមាបដ្ឋានវិធី (ជំនាញក្នុងការចូលឈាន) គឺចូលឈានឡើយ ។
ដែល ជំនាញដូចការលេងកីឡា ឬលោកហៅថា កីឡាឈាន ។

អធិដ្ឋានវេទន ជំនាញក្នុងការឲ្យឈានកើតរលត់បន្ត ដោយមិនជា
ករវង្គ គឺ នឹងឲ្យឈានតាំងនៅតាមតម្រូវការ ។

វុជ្ជានវសី ជំនាញក្នុងការចេញចាកឈាន ដោយតាំងចិត្តនឹង
ចេញចាកឈានវេលាណា ក៏ចេញបានមិនយឺតយូរ ។

បច្ចុវេក្ខណវសី ជំនាញក្នុងការពិចារណាអង្គឈាន គឺកាលចេញ
ចាកឈានហើយ ពិចារណាដើម្បីលះអង្គឈានដែលគ្រោតគ្រាតចេញ
ដើម្បីធ្វើឲ្យអប្បនាសមាធិរឹងមាំក្រៃលែងឡើង រមែងពិចារណាឃើញថា
វិតក្កៈ នេះជាអង្គឈានដែលគ្រោតគ្រាតជាងវិចារៈ ព្រោះជិតនឹង
កាមារម្មណ៍ ដូច្នោះ កាលនឹងឈានឡើងកាន់ទុតិយជ្ឈាន ទើបលោក
សម្មីនបដិភាគនិមិត្ត ដើម្បីឲ្យចិត្តជាអប្បនាសមាធិ ដោយមិនមានវិតក្កៈ
តទៅ ព្យាយាមរហូតដល់ឈានចិត្ត មិនមានវិតក្កៈកើតឡើង មានត្រឹម
តែវិចារៈ បីតិ សុខៈ ឯកគ្គតា ប៉ុណ្ណោះ ។ កាលទុតិយជ្ឈាននឹងកើតនោះ
ក៏នឹងមានវិចីចិត្ត ដែលកើតមុនទុតិយជ្ឈាន គឺមហាកុសលញ្ញាណ-
សម្បយុត្តចិត្ត ដែលជាបរិកម្ម ឧបចារៈ អនុលោម និង គោត្រភូ ដូចគ្នា
នឹងបឋមជ្ឈានដែលបានពោលហើយ ។

តតិយជ្ឈាន

កាលព្រះយោគាវចរ ជំនាញក្នុងទុតិយជ្ឈាន ប្រកបដោយវសី ៥ ហើយ ក៏នឹងសម្លឹងបដិភាគនិមិត្តឡើងកាន់ឈានទី ៣ ដោយពិចារណា ឃើញវិចារៈ ជាអង្គឈានគ្រោតគ្រោតជិតនឹងវិតក្កៈ ដែលធ្វើឲ្យសាបសូន្យ បានងាយ កាលឃើញទោសរបស់វិចារៈហើយ ក៏ចូលឈានសម្លឹង បដិភាគនិមិត្ត ដើម្បីឲ្យអប្បនាសមាធិកើតឡើង ដោយមិនមានវិចារៈ ដរាបដល់តតិយជ្ឈានកើតឡើង ដោយទំនងដូចនឹងឈានដែលពោល ហើយ ។

ចតុត្ថជ្ឈាន

កាលចម្រើនតតិយជ្ឈានជំនាញល្អ ព្រមទាំងវសី ៥ ហើយ ក៏នឹង ព្យាយាមឡើងកាន់ឈានទី ៤ ដោយពិចារណាឃើញបីតិ ដែលកើតក្នុង តតិយជ្ឈាននោះ ជាសេចក្តីត្រេកអរ រីករាយរីកពោរពេញទូទាំងកាយចិត្ត មានអាការៈបង្កើនទៅក្នុងការកម្រើកឡើងនៃចិត្ត ដែលរាប់ថាជា សភាព ដែលនៅគ្រោតគ្រោត ដើម្បីឲ្យចិត្តប្រណីតក្រៃលែងឡើង ទើបសម្លឹង បដិភាគនិមិត្ត ដើម្បីចម្រើនអប្បនាសមាធិ ដរាបដល់មិនមានបីតិ កើត រួមផង វិចីចិត្តដែលកើតមុនចតុត្ថជ្ឈាន មានទំនងដូចនឹងឈាន ដែល ពោលហើយ ។

បត្តក្កៈទី ២ វេទនានុបស្សនា

ក្នុងអានាបានស្យតិសូត្រ ព្រះពុទ្ធជាអម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់ថា ៖

១.បីតិបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, បីតិបដិសំវេទី
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ដឹងច្បាស់ឲ្យរហូតនូវបីតិ ក្នុង
ខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ដឹងច្បាស់
ឲ្យរហូតនូវបីតិ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ,

២.សុខបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, សុខបដិសំវេទី
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ដឹងច្បាស់ឲ្យរហូតនូវសុខ ក្នុង
ខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ដឹងច្បាស់
ឲ្យរហូតនូវសុខ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ,

៣.ចិត្តសង្ខារបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, ចិត្តសង្ខារ-
បដិសំវេទី បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ដឹងច្បាស់ឲ្យរហូតនូវចិត្តសង្ខារ
ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ដឹង
ច្បាស់ឲ្យរហូតនូវចិត្តសង្ខារ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ,

៤.បស្សម្ហូយំ ចិត្តសង្ខារំ អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, បស្សម្ហូយំ
ចិត្តសង្ខារំ បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ដឹងច្បាស់ឲ្យរហូតនូវចិត្តសង្ខារ
ស្ងប់ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងកំណត់
ដឹងច្បាស់ឲ្យរហូតនូវចិត្តសង្ខារស្ងប់ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ ។

សេចក្តីអធិប្បាយ

១.ការដឹងច្បាស់បីតិ គឺការញ៉ាំងបឋមជ្ឈាន និងទុតិយជ្ឈាន ដែល
មានបីតិ បាមោជ្ជៈ ដែលប្រាកដច្បាស់ក្នុងបដិភាគនិមិត្តឲ្យកើតឡើង ។

២.ការដឹងច្បាស់សុខ គឺការញ៉ាំងតតិយជ្ឈាន ដែលមានសុខវេទនា
ដែលប្រាកដច្បាស់ក្នុងបដិភាគនិមិត្តឲ្យកើតឡើង ។

៣.ការទទួលដឹងច្បាស់ចិត្តសង្ខារ បានដល់ ឧបេក្ខាវេទនាគឺការ
ញ៉ាំងចតុត្ថជ្ឈាន ដែលមានឧបេក្ខាវេទនា ដែលប្រាកដច្បាស់ក្នុងបដិភាគ
និមិត្តឲ្យកើតឡើង ។

៤.ការរម្ងាប់ចិត្តសង្ខារ បានដល់ វេទនា និងសញ្ញាដ៏គ្រោតគ្រោត គឺ
សេចក្តីព្យាយាមតាំងចិត្តនឹងរម្ងាប់វេទនា និងសញ្ញាដែលគ្រោតគ្រោតឲ្យ
ស្ងប់ចុះតាមលំដាប់ ។

ក្នុងគម្ពីរអដ្ឋកថា បានពោលដល់ពួកនេះ ទុកក្នុងអប្បនាសមាធិ
ដូច្នេះ ការដឹងច្បាស់បីតិ ទើបកើតឡើងក្នុងខណៈទម្ងន់ឈាន ។ តែអ្នក

បដិបត្តិដែលទម្ងន់បដិភាគនិមិត្តក្នុងខណៈកើតឧបចារសមាធិហើយ ក៏គួរ
បង្ហាត់ទៅដើម្បីជ័យច្បាស់នូវបីតិ និងសុខ ដូចគ្នា ។

ចតុក្កុដ្ត ៣ ចិត្តាទុបស្សនា

១.ចិត្តបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, ចិត្តបដិសំវេទី
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ជ័យច្បាស់ឲ្យរហូតនូវចិត្ត ក្នុង
ខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ជ័យច្បាស់
ឲ្យរហូតនូវចិត្ត ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ

២.អភិប្បមោទយំ ចិត្តំ អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, អភិប្ប-
មោទយំ ចិត្តំ បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងញ៉ាំងចិត្តឲ្យរីករាយក្រៃលែង ក្នុងខណៈ
កំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងញ៉ាំងចិត្តឲ្យរីករាយ
ក្រៃលែង ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ

៣.សមាទហំ ចិត្តំ អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, សមាទហំ ចិត្តំ
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងញ៉ាំងចិត្តឲ្យតាំងមាំស្មើ ក្នុងខណៈ
កំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងញ៉ាំងចិត្តឲ្យតាំងមាំស្មើ
ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ

៤.វិមោចយំ ចិត្តំ អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, វិមោចយំ ចិត្តំ
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងញ៉ាំងចិត្តឲ្យរួចផុតចាកនីវរណៈ ក្នុង
ខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងញ៉ាំងចិត្តឲ្យរួចផុត
ចាកនីវរណៈ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ ។

សេចក្តីអធិប្បាយ

១.ការញ៉ាំងចិត្តឲ្យរីករាយ គឺការចូលឈានសមាបត្តិទាំង ៤ ក្នុង
អារម្មណ៍នោះ ម្តងហើយ ម្តងទៀត

២.ការញ៉ាំងចិត្តឲ្យរីករាយ ក្រោយអំពីញ៉ាំងចិត្តឲ្យប្រចក្សហើយ គឺ
ចូលបឋមជ្ឈាន និងទុតិយជ្ឈាន ដែលប្រកបដោយបីតិ

៣.ការញ៉ាំងចិត្តឲ្យតាំងមាំក្រោយពីញ៉ាំងចិត្តឲ្យរីករាយហើយ គឺ
ការចូលតតិយជ្ឈាន

៤.ការញ៉ាំងចិត្តឲ្យរួចផុត គឺការចូលឈានសមាបត្តិទាំង ៤ ម្តង
ហើយម្តងទៀត ដើម្បីឆ្លាក់ចិត្តអំពីនីវរណៈ ដែលធ្វើឲ្យចិត្តសៅហ្មង ។

ក្នុងអង្គកថាបានពោលដល់ពួកនេះទុកក្នុងអប្បនាសមាធិ ។ តែកើត
ឡើងបានក្នុងឧបចារសមាធិទៀតផង ។

ចតុក្កុ:ទី ៤ ធម្មានុបស្សនា

១.អនិច្ចានុបស្សី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, អនិច្ចានុបស្សី
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវសភាពមិនទៀង គ្រប់
ខណៈដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវ
សភាពមិនទៀង គ្រប់ខណៈដកដង្ហើមចេញ

២.វិរាគានុបស្សី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, វិរាគានុបស្សី
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវវិរាគៈ គ្រប់ខណៈ
ដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវវិរាគៈ
គ្រប់ខណៈដកដង្ហើមចេញ

៣.និរោធានុបស្សី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, និរោធានុបស្សី
បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវនិរោធៈ គ្រប់ខណៈ
ដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវនិរោធៈ
គ្រប់ខណៈដកដង្ហើមចេញ

៤.បដិទិស្សត្តានុបស្សី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, បដិ-
ទិស្សត្តានុបស្សី បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវបដិនិស្សគ្គៈ គ្រប់
 ខណៈដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវ
 បដិនិស្សគ្គៈ គ្រប់ខណៈដកដង្ហើមចេញ ។

ក្នុងចតុក្កៈទី ៤ គឺ ធម្មានុបស្សនានេះ បានដល់ ការតាមដឹងសភាវៈ
 ធម៌ កំណត់ដឹងសេចក្តីមិនទៀង របស់អភិជ្ឈា និងទោមនស្ស ជាប់ទាក់
 ទងអំពីការកម្ចាត់អភិជ្ឈា និងទោមនស្ស ដែលប្រាកដច្បាស់ក្នុងខណៈ
 នោះ ។

ចម្រើនអាណានស្រុតិភាវណតាមវិបស្សនាន័យ

ក្នុងអាណានស្រុតិសូត្រ និងអដ្ឋកថាសម្តែងដល់ការចម្រើន វិបស្សនា ក្រោយពីឈានទី ៤ ដោយចេញពីឈានហើយ កំណត់ដឹងខ្យល់ ចូល និងខ្យល់ចេញ វេទនា ឬ ចិត្តក្នុងបច្ចុប្បន្នខណៈ ឬតាមដឹងអង្គឈាន ដែលប្រាកដច្បាស់ក្នុងឈាន ដែលខ្លួនទម្ងន់ហើយ ការបដិបត្តិដូច្នេះ ជាឧបដិបត្តិដ៏កំពូលបំផុត ។

បើអ្នកបដិបត្តិមិនអាចធ្វើយ៉ាងនោះបានទេ ក៏អាចធ្វើតាមជាន់ណា មួយក៏បាន ដូចតទៅនេះ ៖

- ១.ចម្រើនវិបស្សនាកាលចេញពីតតិយជ្ឈាន
- ២.ចម្រើនវិបស្សនាកាលចេញពីទុតិយជ្ឈាន
- ៣.ចម្រើនវិបស្សនាកាលចេញពីបឋមជ្ឈាន
- ៤.ចម្រើនវិបស្សនាកាលទម្ងន់ឧបចារសមាធិ
- ៥.ចម្រើនវិបស្សនាតាំងតែអនុពន្ធនាន័យ
- ៦.ចម្រើនវិបស្សនាតាំងតែគណនាន័យដែលរម្ងាប់សេចក្តីកាយ មាយហើយ ។

ការចម្រើនវិបស្សនាតាមន័យកំណត់ដឹងខ្យល់មាន ២ វិធីគឺ

- ១.ការកំណត់ដឹងខ្យល់ចូល ខ្យល់ចេញជាអារម្មណ៍កម្មដ្ឋាន

២.កំណត់ដឹងខន្ធ ៥ យ៉ាងណាមួយ ក្រោយពីឧបចារសមាធិ ឬ អប្បនាសមាធិហើយ ។

ន័យដំបូងពោលទុកក្នុងអានាបានស្សតិសូត្រ ដោយអានមកហើយ ថា ៖

អនិច្ចាទុបស្សី អស្សសិស្សមីតិ សិក្ខតិ, អនិច្ចាទុបស្សី បស្សសិស្សមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវសភាពមិនទៀង គ្រប់ ខណៈដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងជាប់តាមមើលនូវ សភាពមិនទៀង គ្រប់ខណៈដកដង្ហើមចេញ ។

ខនេះមានសេចក្តីថា កាលដកដង្ហើមចូល គប្បីធ្វើទុកក្នុងចិត្តចំពោះ សេចក្តីមិនទៀង របស់ខ្យល់ដង្ហើមហើយដកដង្ហើមចូល សូម្បីក្នុងការដក ដង្ហើមចេញក៏មានន័យដូចគ្នា មិនគប្បីដកដង្ហើមចូល ដកដង្ហើមចេញដូច ក្នុងវេលាធម្មតា ដោយមិនបានតាមដឹងសេចក្តីមិនទៀងនោះទេ ។

ម្យ៉ាងទៀត ការចម្រើនវិបស្សនាមានអារម្មណ៍គោលក្នុងការតាម ដឹង ២ ប្រការ គឺ

១.ការតាមដឹងរូបជាគោល គឺការកំណត់ខ្យល់ដកដង្ហើមចូល ដក ដង្ហើមចេញ ដែលប្រាកដច្បាស់តាមគណនាន័យ និងអនុពន្ធនាន័យ

២.ការតាមដឹងនាមជាគោល គឺការកំណត់វេទនា (វេទនានុបស្សនា) ឬការកំណត់ចិត្ត (ចិត្តានុបស្សនា) តាមបឋមនាមយ៍ ក្រោយពីអ្នកបដិបត្តិ ទម្ងន់ឧបចារសមាធិហើយ ដូចព្រះពុទ្ធវចនៈអាងមកហើយថា ៖

១.បីតិបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, បីតិបដិសំវេទី បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ដឹងច្បាស់ឲ្យរហូតនូវបីតិ ក្នុង ខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ដឹងច្បាស់ ឲ្យរហូតនូវបីតិ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ,

២.សុខបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, សុខបដិសំវេទី បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ដឹងច្បាស់ឲ្យរហូតនូវសុខ ក្នុង ខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ដឹងច្បាស់ ឲ្យរហូតនូវសុខ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ,

៣.ចិត្តសង្ខារបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ, ចិត្តសង្ខារ- បដិសំវេទី បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ

ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ដឹងច្បាស់ឲ្យរហូតនូវចិត្តសង្ខារ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចូល, ភិក្ខុសិក្សថា អាត្មាអញនឹងកំណត់ដឹង ច្បាស់ឲ្យរហូតនូវចិត្តសង្ខារ ក្នុងខណៈកំពុងដកដង្ហើមចេញ ។

សម្រាប់អ្នកបដិបត្តិជាវិបស្សនាសុទ្ធដោយត្រង់ កាលសាងសមាធិ បានដោយការតាមដឹងខ្យល់ដង្ហើមតាមគណនាឈឺហើយ មិនចាំបាច់ បដិបត្តិអនុព្វន្ធនាឈឺនោះទេ ។ តែគប្បីចម្រើនន័យពួកទី ៤ តាមដឹងសេចក្តី មិនទៀងរបស់ខ្យល់តែម្តង ដូចន័យក្នុងអដ្ឋកថា សុមន្តលវិលាសិនីបញ្ជាក់ ថា ៖

សោ ឈានា វុដ្ឋហិត្វា អស្សសបស្សសេ វា បរិក្ខណ្ណាតិ
ឈានន្តានិ វា ភិក្ខុនោះចេញពីឈានហើយ រមែងកំណត់ដឹងខ្យល់ចូល
ខ្យល់ចេញ ឬអង្គឈាន ។

សេចក្តីពិត ខនេះពោលបញ្ជាក់ដល់អ្នកទម្ងន់ឈានដោយការចម្រើន អានាបានស្ងួតហើយ ចម្រើនវិបស្សនាដោយកំណត់ដឹងខ្យល់ចូល ខ្យល់ ចេញ ឬអង្គឈាន មិនបានសម្តែងថា មិនទម្ងន់ឈាន ក៏ចម្រើនវិបស្សនា មិនបាន ព្រោះធម៌ដែលជាកាមាវចរគួរជាអារម្មណ៍របស់សមថយានិក នឹងវិបស្សនាយានិកទាំងពីរពួក ។ តែបុគ្គលទាំងពីរនេះ មានវិធីបដិបត្តិ ផ្សេងគ្នា ពោលគឺសមថយានិកកំណត់ដឹងសណ្ឋានវែងខ្លីរបស់ខ្យល់ចូល ខ្យល់ចេញ ដែលចាត់ជាបញ្ញត្តិ (សណ្ឋានជាបញ្ញត្តិ) ។ ចំណែកវិបស្សនា កំណត់ដឹងសកាវៈកម្រើករបស់ខ្យល់ដែលប៉ះខ្ទប់ត្រង់ច្រមុះ ដែលចាត់ជា ដោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ដែលប៉ះខ្ទប់រវាងវាយោធាតុ ជាមួយនឹងចុងច្រមុះឬ រមបបូរ មាត់ខាងលើ ដោយដោដ្ឋព្វារម្មណ៍នោះ រាប់ចូលក្នុងធម្មានុបស្សនា (ដោដ្ឋព្វារម្មណ៍ជាបរមត្ថ) ។

ចម្រើនវិបស្សនារបស់បុគ្គលសុទ្ធវិបស្សនាយានិក

បុគ្គលអ្នកចម្រើនវិបស្សនាសុទ្ធ ដោយមិនចាំបាច់ចម្រើនសមថៈជា បាទ ត្រូវមានខណិកសមាធិ ជាបាទ ទើបចម្រើនវិបស្សនាបាន ដូចជួបក្នុង គម្ពីរវិសុទ្ធិមគ្គ បានសម្តែងសមាធិទាំង ៣ ប្រភេទថា

សុខំ កម្ពំ កណ្ណាន្តំ បរិចាកំ កច្ឆន្តំ តិវិធំ សមាធិំ បរិបូរេតិ ខណិកសមាធិំ ឧបចារសមាធិំ អប្បនាសមាធិន្តិ ។

សេចក្តីសុខដែលចម្រើនចាស់ក្លា រមែងញ៉ាំងសមាធិ ៣ ឲ្យបរិបូរ គឺ ខណិកសមាធិ ១ ឧបចារសមាធិ ១ អប្បនាសមាធិ ១ ។

សូម្បីគម្ពីរមូលបណ្ណាសដីកា ក៏បញ្ជាក់ដល់ខណិកសមាធិ ដែល កើតឡើងដល់អ្នកចម្រើនវិបស្សនាជាគោលថា

សមថំ អនុប្បាទេត្វាតិ អវេទារណេន ឧបចារសមាធិំ និវត្តេតិ ន ខណិកសមាធិំ ន ហិ ខណិកសមាធិំ វិនា វិបស្សនា សម្ពុត្តិ ។

អង្គកថាចារ្យ ហាមឧបចារសមាធិ ដោយពាក្យបដិសេធថា សមថំ អនុប្បាទេត្វា (មិនញ៉ាំងសមថៈឲ្យកើតឡើង) តែមិនហាមខណិកសមាធិ ព្រោះវិបស្សនា រមែងមិនកើតឡើង ដោយប្រាសចាកខណិកសមាធិ ឡើយ។

ខណិកសមាធិ ជាសមាធិដែលកើតមួយខណៈៗ កាលកំពុង កំណត់ដឹងសភាវធម៌ រមែងប្រាកដឡើង ។ កាលចិត្តតាំងមាំក្នុងអារម្មណ៍ បច្ចុប្បន្ន ដែលជារូបធម៌ នាមធម៌ ជាបន្តបន្ទាប់ ដោយប្រាសចាកនីវរណៈ

ក្នុងខណៈដែលតន្ត្រីយ ៥ គឺ សទ្ទា វិរិយៈ សតិ សមាធិ និងបញ្ញា មាន កម្លាំងស្មើគ្នា ដល់អ្នកចម្រើនវិបស្សនា ។

អ្នកដែលចម្រើនវិបស្សនាតែម្យ៉ាង ដោយមិនអាស្រ័យសមថៈទាំង ២ គឺ ឧបចារសមាធិ ឬអប្បនាសមាធិ ឈ្មោះថា សុទ្ធវិបស្សនាយានិក គឺ អ្នកធ្វើដំណើរទៅកាន់មគ្គ ផល និងនិព្វាន ដោយវិបស្សនាសុទ្ធ។ បុគ្គល ប្រភេទនេះ មានខណិកសមាធិតែម្យ៉ាង ជាចិត្តវិសុទ្ធិ ។

ម្យ៉ាងទៀត ខណិកសមាធិ រមែងកើតឡើងក្នុងវិបស្សនាចិត្តប៉ុណ្ណោះ មិនកើតឡើងក្នុងខាងដើមនៃការបដិបត្តិ ។ តែរាប់បញ្ចូលខណិកសមាធិ នេះ ទុកក្នុងឧបចារសមាធិ ព្រោះស្រដៀងជាមួយឧបចារសមាធិ ដែល ប្រាសចាកនិរវរណៈ ដូចគ្នានឹងកម្មដ្ឋាន ១២ យ៉ាង មានអនុស្សតិកម្មដ្ឋាន ជាដើម ដែលរាប់បញ្ចូលជាឧបចារសមាធិដូចគ្នា ដូចក្នុងអង្គកថា មហាសតិប្បដ្ឋានសូត្រថា

សេសានិ ឆ្ងាទសាបិ ឧបចារកម្មដ្ឋានេវ ។

កម្មដ្ឋាន ១២ យ៉ាងដ៏សេស ឈ្មោះថា កម្មដ្ឋានដែលបង្កឲ្យកើត ឧបចារសមាធិនោះឯង ។

ដូចសេចក្តីបញ្ជាក់ទុកក្នុងវិសុទ្ធិមគ្គ មហាជីកាត្រង់ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិថា

សមថោវ យានំ សមថយានំ, តំ ឯតស្ស អត្ថិតិ សមថ-
យានិកោ ។ ឈានេ, ឈានូបចារេ វា បតិជ្ជាយ វិបស្សនំ
អនុយុញ្ញន្តស្មេតំ នាមំ, តេន សមថយានិកេន ។

សម្រេចតែម្យ៉ាងជាយាន ឈ្មោះថា សមថយាន ។ សមថយាន នោះ មានដល់បុគ្គលណា បុគ្គលនោះ ឈ្មោះថា សមថយានិក ។ នេះជា ពាក្យហៅ បុគ្គលអ្នកចម្រើនវិបស្សនា ដែលតាំងនៅក្នុងឈាន (អប្បនា) ឬសមាធិជិតឈាន (ឧបចារៈ) ដោយសមថយានិកនោះ ។

សមថយានិកស្ស សមថមុខេន វិបស្សនាភិនិវេសោ, វិបស្សនា-យានិកស្ស បន សមថំ អនិស្សយាទិ អាហា "សុទ្ធឱវស្សនា-យានិកោ"តិ, សមថការវនាយ អមិស្សិតវិបស្សនាយានវាទិ អត្ថោ ។

ការចម្រើនវិបស្សនា ដោយមានសមថជាបាទ រមែងមានដល់ សមថយានិក, តែវិបស្សនាយានិក មិនចាំបាច់អាស្រ័យសមថទេ ដូច្នេះ អង្គកថាចារ្យទើបពោលថា សុទ្ធឱវស្សនាយានិក ជាអ្នកមានវិបស្សនាជា យាន ដោយមិនចាំបាច់អាស្រ័យសមថការវនា ។

ខនេះមានសេចក្តីថា អ្នកចម្រើនវិបស្សនាដោយអាស្រ័យសមាធិ បន្ទាប់ពីឧបចារៈ ឬ អប្បនា ឈ្មោះថា សមថយានិក ។ ចំណែកអ្នកចម្រើន វិបស្សនា ដោយមិនចាំបាច់មានឧបចារៈឬ អប្បនា ឈ្មោះថា សុទ្ធឱវស្សនា យានិក ។

តាមសេចក្តីក្នុងគម្ពីរមហាជីកានេះសម្តែងថា វិបស្សនាយានិកមិនចាំ បាច់ត្រូវចំរើនឧបចារសមាធិ ចំរើនត្រឹមតែខណិកសមាធិប៉ុណ្ណោះ និង ខណិកសមាធិ ក៏អាចធ្វើឲ្យកើតចិត្តវិសុទ្ធិរហូតចូលសម្រេចមគ្គផល

បាន ។ សូមនាំសាធារណៈអំពីអង្គកថា របស់មូលបណ្ណាសកៈ ធម្មទាយាទ
សូត្រមកសម្តែងទុកក្នុងទីនេះ

ការវិនាសយោតិ កោចិ សមថបុព្វង្គមំ វិបស្សនំ ភាវេតិ ។ កោចិ
វិបស្សនាបុព្វង្គមំ សមមំ ។ កកមំ ។ ឥន្ទេកកោច្ឆា បឋមំ ឧបចារសមាធិ
វា អប្បនាសមាធិ វា ឧប្បាទេតិ ។ អយំ សមថោ ។ សោតព្វា
តំសម្បយុត្តេ ច ធម្មេ អនិច្ចាធិហិ វិបស្សតិ ។ អយំ វិបស្សនា ។ ឥតិ
បឋមំ បច្ឆា វិបស្សនា ។ តេន វុច្ឆតិ សមថបុព្វង្គមំ ភាវេតិ ។ តស្ស
សមថបុព្វង្គមំ វិបស្សនំ ភាវយតោ មក្កោ សញ្ញាយតិ ។

“ពាក្យថា ការវិនាសយោ (វិធីចំរើនការវិនា) សេចក្តីថា ព្រះយោគីពួក
ខ្លះ ចំរើនវិបស្សនា ដោយមានសមថៈជាបាទ អ្នកខ្លះចំរើនសមថៈ ដោយ
មានវិបស្សនាជាបាទ” ។

សួរថា : ចំរើនយ៉ាងណា ?

ឆ្លើយថា : បុគ្គលពួកខ្លះ ក្នុងព្រះសាសនានេះ រមែងបដិបត្តិឱ្យកើត
ឧបចារសមាធិឬអប្បនាសមាធិជាមុនសិន សមាធិទាំងពីរនេះឈ្មោះថា
សមថៈ គេរមែងកំណត់ជីវិតសមាធិឬធម៌ (គឺចិត្ត និងចេតសិក) ដែល
កើតព្រមគ្នាជាមួយសមាធិនោះ ដោយសភាពមិនទៀងជាដើម បញ្ញាដែល
កំណត់ជីវិតនេះ ឈ្មោះថា វិបស្សនាដោយមានសមថៈជាបាទ) កាលចំរើន
វិបស្សនា ដោយមានសមថៈជាបាទ មគ្គរមែងកើតឡើង ” ។

វិធីចំរើនការវិនា ដែលពោលទុកខាងដើម ជានិយមដំបូង ដែលពោល ដល់សមថយានិក ដូចគម្ពីរដ៏កាអធិប្បាយថា ៖

បឋមោ សមថយានិកសង្ឃវសេន វុត្តោ ។

និយមដំបូងពោលទុកដោយជាប់ទាក់ទិនដោយសមថយានិក ។

ពាក្យពោលដែលថា “ គេរមែនកំណត់សមាធិឬធម៌ (គឺចិត្ត និង ចេតសិក) ដែលកើតព្រមគ្នាជាមួយនឹងសមាធិនោះ ដោយសភាពមិន ទៀងជាដើម ” សម្តែងវិធីការចំរើនវិបស្សនារបស់សមថយានិកថា គេគួរ កំណត់ដឹងសមថៈ ឬចិត្តចេតសិក មានបីតិចេតសិកជាដើម ដែលកើត ព្រមគ្នាជាមួយសមាធិ ។

សូម្បីពាក្យពោលថា “ ដោយសភាពមិនទៀងជាដើម ” នឹងបញ្ជាក់ ដល់វិបស្សនាញាណតាំងអំពីសម្មសនញ្ញាណជាដើមទៅ ដោយភាពជា ត្រៃលក្ខណ៍ ចំណែកវិបស្សនាញាណពីរយ៉ាងដំបូងគឺនាមរូបបរិច្ឆេទញ្ញាណ (បញ្ញាដែលកំណត់ដឹងការចែករូបនិងនាម) និងបច្ចយវិគ្គហញ្ញាណ (បញ្ញា ដែលកំណត់ដឹងហេតុបច្ច័យរបស់នាម) ក៏បានទទួលការពោលទុកដោយ បរិយាយ។ ពិតមែនហើយញ្ញាណទាំងពីរនេះ មិនបានកើតមុនពេលដែល ចំរើនការវិនា សូម្បីអនិច្ចារុបស្សនាជាដើម ក៏កើតឡើងមិនបានដោយប្រាស ចាកញ្ញាណខាងដើម សេចក្តីថា សមថយានិកបានចំរើនសមថៈហើយ កំណត់ដឹងរូបនាមដោយញ្ញាណទាំងពីរនេះ បន្ទាប់អំពីនោះទើបកំណត់ដឹង រូបនាមដោយញ្ញាណទាំងពីរនេះ បន្ទាប់អំពីនោះទើបកំណត់ដឹងដោយភាព

មិនទៀងជាដើម ។ ដូច្នេះ ពាក្យនេះទើបជាសំនួនភាសាម្យ៉ាងដែលហៅថា បធានន័យ គឺសំនួនដែលពោលដល់វត្ថុដែលជាប្រធាន តែបំណងឲ្យដល់វត្ថុ ដទៃៗ ដែលមិនមែនជាប្រធាននៅក្នុងទីនេះ ជាការពោលដល់វត្ថុដែលជា ប្រធានគឺ អនិច្ចានុបស្សនាជាដើម តែចេតនាបំណងរួបរួមដល់ញាណ ទាំងពីរខាងដើមទៀតផង ។ ដូចពាក្យថា រាជា អាគច្ឆតិ (ព្រះរាជាស្តេច យានមក) ដែលសំដៅដល់ការស្តេចយានមកនៃព្រះរាជានិងរាជបរិវារ ដទៃៗបើកាន់យកថា អនិច្ចានុបស្សនាជាដើម កើតបានមុនវិបស្សនាញាណ ពីរយ៉ាងដំបូង ក៏នឹងជំទាស់ជាមួយគម្ពីរបដិសម្ពិទ្ធាមគ្គ និងគម្ពីរដទៃៗ ដែលបានពោលដល់វិបស្សនាញាណ ពួកនោះជាលំដាប់ដំបូង ។

ចំណែកវិបស្សនាយានិកមានវិធីបដិបត្តិដូចតទៅនេះ ៖

ឥធិ បណេកក្ខេវា វុត្ថប្បការំ សមចំ អនុប្បាទេត្វាវ បញ្ចប្បាទា-
នក្ខន្ធន្ធុ អនិច្ចាធិហិ វិបស្សតិ ។ អយំ វិបស្សនា ។ តស្ស វិបស្សនា-
បរិបូរិយា តត្ថ ជាតានំ ធម្មានំ វោសគ្គារម្មណតោ ឧប្បជ្ឈតិ ចិត្តស្ស
ឯកក្កតា ។ អយំ សមថោ ។ ឥតិ បឋមំ វិបស្សនា, បច្ឆា សមថោ ។
តេន វុច្ឆតិ វិបស្សនាបុព្វជ្ឈមំ សមចំ ភាវេតីតិ ។ តស្ស វិបស្សនាបុព្វជ្ឈមំ
សមចំ ភាវយតោ មគ្គោ សញ្ញាយតិ ។ សោ តំ មគ្គំ ភាវេតិ
ពហុលីករោតិ ។ តស្ស តំ មគ្គំ អាសេវតោ ភាវយតោ ពហុលី-
ករោតោ បហិយន្តិ ។ អនុសយា ព្យន្តីតិ ហោន្តិ ។

ចំណែកអ្នកបដិបត្តិពួកខ្លះ ក្នុងសាសនានេះ មិនបានចម្រើនសមថៈ តាមប្រភេទដែលពោលទុកហើយ រមែងកំណត់ដឹងឧបាទានក្ខន្ធ ៥ ដោយ

សភាពមិនទៀងជាដើម ។ បញ្ញានេះ ឈ្មោះថា វិបស្សនា ។ កាលមាន
 សេចក្តីបរិច្ចាណិនៃវិបស្សនាសមាធិ ដែលធ្វើចិត្តឲ្យជាអារម្មណ៍តែមួយ
 (សម្មាសមាធិមគ្គ) រមែងកើតឡើងដល់អ្នកបដិបត្តិ ព្រោះធម៌ (គឺចិត្តនិង
 ចេតសិក) ដែលកើតឡើងក្នុងវិបស្សនាចិត្តនោះ លះបង់អារម្មណ៍ខាង
 ក្រៅចេញបាន ។ សមាធិនេះ ឈ្មោះថា សមថៈ ។ វិបស្សនារមែងកើតមុន
 សមថៈរមែងកើតក្នុងពេលខាងក្រោយ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា
 ចម្រើនសមថៈ ដែលមានវិបស្សនាជាបាទ ដូច្នេះ ។ កាលចម្រើនសមថៈ
 ដែលមានវិបស្សនាជាបាទ មគ្គរមែងកើតឡើង អ្នកបដិបត្តិសេពចម្រើន
 អប់រំមគ្គនោះ កាលកំពុងសេពចម្រើនអប់រំមគ្គនោះ រមែងលះបង់
 សំយោជនៈបាន អនុស្សយក៏រមែងអស់ទៅ ។

ព្រះដីកាចារ្យ អធិប្បាយទុកក្នុងមជ្ឈិមបណ្ណាសដីកាថា វិបស្សនា-
 យានិកមិនបានចម្រើនសមថកម្មដ្ឋាន បានទម្ងន់ឧបចារសមាធិ ឬអប្បនា
 សមាធិមកមុន ។ តែចាប់ផ្តើមចម្រើនខណិកសមាធិជាលំដាប់ដំបូង
 នឹងញ៉ាំងឲ្យកើតនាមរូបបរិច្ឆេទញ្ញាណ និងបច្ចយបរិគ្គហញ្ញាណ ដែល
 សម្តែងទុកដោយបធានន័យ ហើយទើបកំណត់ដឹងរូបធម៌ នាមធម៌ ដោយ
 សភាពមិនទៀង ។ល។ តាំងតែអំពីសម្មសនញ្ញាណជាដើមទៅ ។

ក្រៅអំពីនេះ លោកបានអធិប្បាយបំពេញសេចក្តីថា កាលវិបស្សនា
 ចាស់ក្លាហើយសមថៈ គឺសមាធិទើបកើតឡើងបាន វិបស្សនាដែលចាស់
 ក្លា គឺវុដ្ឋានគាមិវិបស្សនា ចំណែកសមថៈ ក្នុងទីនេះគឺមគ្គសមាធិ តែក្នុង
 សមថបុព្វន្តមន័យ (ន័យដែលមានសមថៈកើតមុន) សមថៈដែលកើត

មុន និងវិបស្សនាដែលកើតខាងក្រោយជាលោកិយធម៌ដូចគ្នាយ៉ាងណា សម្បីក្នុងវិបស្សនាបុព្វន្តមន័យ (ន័យដែលមានវិបស្សនាកើតមុន) វិបស្សនា ដែលកើតមុននិងសមថៈដែលកើតក្នុងពេលខាងក្រោយ ក៏គួរជាលោកិយធម៌ ដូចគ្នាដូច្នោះ ដោយហេតុនេះ សមថៈក្នុងទីនេះ ទើបគួរជា ខណិកសមាធិ ដែលប្រកបជាមួយវិបស្សនាញាណ សម្បីគម្ពីរអដ្ឋកថា អង្គត្ថនិកាយក៏ ពោលថា ៖

វិបស្សនំ បុព្វន្តមំ បុរេចារិកំ កក្ខា សមថំ ភាវេតិ ។ បកតិយា វិបស្សនាលាភី វិបស្សនាយ វេត្វា សមាធិំ ឧប្បាទេតីតិ អត្ថោ ។

អ្នកបំពេញព្យាយាម ធ្វើវិបស្សនាឲ្យជាខាងដើម គឺ ធ្វើឲ្យកើត ឡើងមុនហើយចម្រើនសមាធិ បានសេចក្តីថា អ្នកសម្រេចវិបស្សនា ញាណដោយប្រក្រតី និងតាំងនៅក្នុងវិបស្សនាហើយទើបកើតសមាធិ ។

វិបស្សនាញាណ ៣ លំដាប់

ម្យ៉ាងទៀត វិបស្សនាញាណបែងចេញជា ៣ លំដាប់គឺ

១. ញាណថ្នាក់ខ្ពស់ សំដៅដល់ភន្តញាណជាដើមទៅ ខណិកសមាធិ ដែល ប្រកបដោយញាណ នេះជាសមាធិចាស់ក្លា ដូចសេចក្តីក្នុងគម្ពីរបដិសម្ពិទ្ធា មគ្គថា វេយលក្ខណោបត្តានេកត្ថ (ការតាំងមាំដែលប្រាកដដោយលក្ខណៈ រលត់ទៅ) និងសេចក្តីក្នុងគម្ពីរវិសុទ្ធិមគ្គដែលសម្តែងរឿងភន្តញាណ ។
២. ញាណថ្នាក់កណ្តាល សំដៅដល់ ឧទយព្វយញាណខណិកសមាធិដែល ប្រកបដោយញាណនេះ ជាសមាធិថ្នាក់កណ្តាលដូចគម្ពីរវិសុទ្ធិមគ្គ ពោល

ដល់ព្យាណនេះថា តុណ្ហវិបស្សនា (វិបស្សនាដែលនៅមិនទាន់ចាស់ក្លា)
នឹងពោលដល់អ្នកដែលចូលដល់ព្រមដោយព្យាណនេះថា អារទ្ធិវិបស្សកៈ
(អ្នកប្រាសព្វវិបស្សនា) ទាំងស្របជាមួយព្រះបាលី ដែលពោលដល់អង្គ
គុណរបស់អ្នកបដិបត្តិ (បធានិយន្តៈ) ៥ ប្រការ ក្នុងសេចក្តីទីបំផុតថា
ជាអ្នកតាមឃើញការកើតឡើងនិងរលត់ទៅ ជាការពិតហើយ ព្យាណនេះ
ជាវិបស្សនាព្យាណជាន់ដំបូងក្នុងព្យាណដែលចាស់ក្លាបរិច្ចណ៍ ។

៣. ព្យាណថ្នាក់ក្រោម សំដៅដល់ នាមរូបបរិច្ឆេទព្យាណ និងបច្ចយបរិគ្គ-
ហព្យាណ ខណិកសមាធិដែលប្រកបដោយព្យាណនេះជាសមាធិជាន់ទាប
តែយ៉ាងណាក៏ដោយ នីវរណៈ ៥ យ៉ាងរមែងមិនកើតឡើងក្នុងខណៈដែល
កំណត់ដឹងសភាវធម៌ ក្នុងខណៈនោះ វិបស្សនាចិត្តនឹងបរិសុទ្ធប្រាសចាក
នីវរណៈ ។ ព្យាណទាំងពីរនេះ ទើបកើតឡើងឃើញច្បាស់សភាវលក្ខណៈ
គឺ លក្ខណៈចំពោះនៃរូបនាមបាន សូម្បីខណិកសមាធិក្នុងព្យាណលំដាប់
នេះ ក៏មានកម្លាំង ប្រៀបដូចជាមួយឧបចារសមាធិដូចគ្នា បើមិនដូច្នោះ ក៏
មិនអាចឃើញ ច្បាស់រូបនាមតាមសេចក្តីពិត សមាធិនេះ ទើបចាត់
ជាចិត្តវិសុទ្ធិ ដែលជាឧបការៈដល់ព្យាណទាំងពីរនោះ ដូចសេចក្តីថា យោ
តត្ថ អវិក្ខេបដ្ឋោ, អយំ អធិចិត្តសិក្ខា។ “សភាពដែលមិននឹករក្សា
វិបស្សនាចិត្ត ដែលប្រកបជាមួយនាមរូបបរិច្ឆេទព្យាណ និងបច្ចយបរិគ្គហព្យាណ
នោះឈ្មោះថា អធិចិត្តសិក្ខា។

យំ នាមរូបរិច្ឆេទាធិសុ វិបស្សនាព្យាណោសុ បដិបក្ខភាវតោ
ធិចាលោកេនេវ តមស្ស តេន តេន វិបស្សនាព្យាណោន តស្ស តស្ស

អនត្តស្ស បហានំ ។ សេយ្យចិនំ ។ នាមរូបវត្ថានេន សកាយទិដ្ឋិយា
បច្ចយបរិគ្គហេន អហេតុវិសមហេតុទិដ្ឋិនំ ។ បេ។ គោត្រភុនា សង្ខារ-
និមិត្តក្លាហស្ស បហានំ ។ ឯតំ តទន្ត្តប្បហានំ នាម ។

បណ្តាវិបស្សនាញាណ មាននាមរូបបរិច្ឆេទញាណជាដើមនោះ ការ
លះបង់ទោសនោះ ។ រមែងមានដោយវិបស្សនាញាណនោះ ។ ព្រោះជា
បដិបក្ខនឹងគ្នា ដូចការកំចាត់ភាពនឹងតដោយពន្លឺប្រទីបពោលគឺ ការលះ
សក្កាយទិដ្ឋិ ដោយការកំណត់ដឹងរូបនាម ការលះទិដ្ឋិដែលយល់ថាមិនមាន
ហេតុដែលមិនសមគួរ ដោយការកំណត់ដឹងបច្ច័យ ។ ល។ ការលះសេចក្តី
ប្រកាន់មាំក្នុងអារម្មណ៍ ដែលជាសង្ខារធម៌ដោយគោត្រភុនាអស់នេះ
ឈ្មោះថា តទន្ត្តប្បហាន (ការលះដោយហេតុ គឺ វិបស្សនានោះ ។) ” ។

កាលខណិកសមាធិចាស់ក្លាឡើងៗ ការតាំងមាំនៃចិត្តដូចជា
ឈានក្នុងសមថភាវនា រមែងកើតឡើង សូម្បីអារម្មណ៍ដែលជារូបនាម
នឹងផ្លាស់ប្តូរទៅតាមសភាវៈប្រាកដច្បាស់ ការតាំងមាំក៏ស្ថិតនៅយ៉ាងនេះ
លំដាប់ចិត្តដែលកើតមុន និងលំដាប់ចិត្តដែលកើតក្នុងពេលខាងក្រោយ
មានកម្លាំងស្មើគ្នា សមាធិដូចពោលមកនេះ ផ្សេងគ្នាអំពីឈានក្នុង
សមថភាវនា គឺឈានក្នុងសមថភាវនាទទួលដឹងអារម្មណ៍បញ្ញត្តិតែម្យ៉ាង
មិនប្រាកដសភាពជារូបនាមទាំងប្រាសចាកសភាវៈរបស់ត្រៃលក្ខណ៍ តែ
សមាធិរបស់វិបស្សនាទទួលដឹងអារម្មណ៍បច្ចុប្បន្ន ដែលផ្លាស់ប្តូរទៅខ្វះ
ទាំងប្រាកដសភាពជារូបនាមកាលញាណចាស់ក្លាឡើង ក៏នឹងប្រចក្សព្រះ

ត្រៃលក្ខណ៍ ដែលឃើញច្បាស់នូវសភាវៈកើតរលត់ជាដើម ។ ដូចសេចក្តី ក្នុងគម្ពីរមហាដីកាថា ៖

ខណិកចិត្តក្កតាតិ ខណមត្តដ្ឋិតិកោ សមាធិ ។ សោមិ ហិ អារម្មណេ និរន្តរំ ឯកាការេន បវត្តមាទោ បដិបក្ខេន អនភិក្ខុតោ អប្បិតោវិយ ចិត្តំ និច្ចលំ វេបេតិ ។

“ពាក្យថា ខណិកចិត្តក្កតា (ការតាំងនៅនៃចិត្តមួយខណៈ) មាន សេចក្តីថា សមាធិដែលតាំងនៅមួយខណៈដោយពិតហើយ សមាធិនោះ ត្រាច់ទៅក្នុងអារម្មណ៍ដោយអាការៈតែម្យ៉ាង ជាប់បន្តគ្នា ដោយមិនត្រូវ នូវរណៈ ដែលជាបដិបក្ខគ្របសង្កត់ រមែងតាំងចិត្តទុកមាំដូចឈានសមាធិ ដែលឈានចុះហើយ ” ។

សេចក្តីខាងដើម ជាពាក្យអធិប្បាយ ដែលព្រះដីកាចារ្យគាំទ្រ សេចក្តីគម្ពីរអដ្ឋកថារបស់មហាសតិប្បដ្ឋានសូត្រ ដែលពោលថា វិបស្សនាចិត្ត តាំងមាំបានដោយខណិកសមាធិ ក្នុងកាលចម្រើនអានាបានថា ចិត្ត សមាទហតោ (អ្នកតាំងចិត្តទុកមាំ) ដោយបង្ហាញឲ្យឃើញថា ក្រៅអំពី សមាធិដែលជាឧបចារៈ និងអប្បនាហើយ សូម្បីវិបស្សនាខណិកសមាធិ ក៏អាចតាំងចិត្តទុកមាំបានដូចគ្នា ។

ពាក្យថា អារម្មណេ និរន្តរំ ឯកាការេន បវត្តមាទោ (ត្រាច់ទៅក្នុង អារម្មណ៍ដោយអាការៈតែម្យ៉ាងជាប់គ្នា) សម្តែងថា កាលខណិកសមាធិ

មានកម្លាំងស្មើគ្នាជាមួយឧបចារសមាធិ នីវរណៈ ៥ នោះមិនអាចកើតឡើងទេ ការកំណត់ដឹងរមែងប្រព្រឹត្តទៅយ៉ាងបន្តបន្ទាប់ជានិច្ច ។

ពាក្យថា បដិបក្ខេន អនកិក្ខតោ អប្បិក្ខតោ វិយ ចិត្តំ និច្ចលំ វេលេតិ (មិនត្រូវនីវរណៈ ដែលជាបដិបក្ខគ្របសង្កត់ រមែងតម្កល់ចិត្តតាំងទុកមាំដូចឈានសមាធិដែលឈានចុះហើយ) សេចក្តីថា ខណិកសមាធិដែលកើតព្រមជាមួយឧទយព្វយញ្ញាណ និងភន្តញ្ញាណជាដើមទៅមានកម្លាំងច្រើនជាងខណិកសមាធិក្នុងញ្ញាណដើម។ ដោយមានកម្លាំងស្មើនឹងអប្បនាសមាធិ ក្នុងសមថភាវនាខណិកសមាធិនេះមិនត្រូវនីវរណៈរុកគួន និងអាចឲ្យចិត្តតាំងមាំ ដូចជាអប្បនាសមាធិដែរ ។

សរុបសេចក្តីមក វិបស្សនាយានិក មិនចម្រើនឧបចារសមាធិ ឬអប្បនាសមាធិចាប់ផ្តើមចម្រើនវិបស្សនាដោយកំណត់ដឹងសភាវធម៌ដែលជារូបនាមបានទាន់ពេល តមកវិបស្សនាញ្ញាណរមែងកើតឡើង កាលវិបស្សនាញ្ញាណចាស់ក្លាឡើង តាំងតែអំពីឧទយព្វយញ្ញាណជាដើមទៅហើយសមាធិក៏នឹងតាំងនៅមាំជាងខាងដើម ។ សេចក្តីដែលសម្តែងដល់សមថបុព្វន្តមន័យ និងវិបស្សនាបុព្វន្តមន័យដែលឃើញក្នុងគម្ពីរអដ្ឋកថាដូចដែលពោលមកនេះស្របគ្នាជាមួយសេចក្តីក្នុងគម្ពីរបដិសម្ពិទ្ធាមគ្គថា៖

រូបំ អនិច្ចតោ អនុបស្សនដ្ឋេន វិបស្សនា ។ រូបំ ទុក្ខតោ អនត្ថតោ អនុបស្សនដ្ឋេន វិបស្សនា ។ តត្ថ ជាតានំ ធម្មានំ ច វោសក្ការម្មណាតា ចិត្តស្ស ឯកគ្គតា អវិក្ខេទោ សមាធិ ។ ឥតិ បឋមំ វិបស្សនា, បច្ឆា សមថោ ។ តេន វុច្ចតិ វិបស្សនាបុព្វន្តមំ សមថំ ភាវេតិ ។

ឈ្មោះថា វិបស្សនា ព្រោះជាសភាវៈឃើញរូបថា ជាបស់មិនទៀង
ព្រោះជាសភាពឃើញរូបថា ជាទុក្ខ មិនមែនតួខ្លួន ការលះអារម្មណ៍
ខាងក្រៅ ការមានអារម្មណ៍តែមួយនៃចិត្ត ការមិនឆ្លាក់នៃធម៌ [គឺចិត្ត
និងចេតសិក] ដែលកើតក្នុងវិបស្សនាចិត្តនោះ ឈ្មោះថា សមថៈដោយ
ប្រការដូច្នេះ វិបស្សនាមែនកើតមុន ឯសមថៈរមែងក្នុងពេលខាងក្រោយ
ទើបពោលថា (ចម្រើនសមថៈ ដោយមានវិបស្សនាជាបាទ ។

ក្រៅអំពីសមថៈបុព្វន្តមន័យ និងវិបស្សនាបុព្វន្តមន័យហើយក្នុងគម្ពីរ
បដិសម្ពិទ្ធាមគ្គនៅពោលដល់យុគនទ្ធន័យ គឺន័យប្រកបចូលគ្នា ជាគូនិង
ធម្មទូចូលហានន័យ គឺន័យដែលលះបង់សេចក្តី រវើវាយក្នុងសភាវធម៌
ន័យទាំងពីរនេះរាប់ក្នុងសមថៈបុព្វន្តមន័យនិងវិបស្សនាបុព្វន្តមន័យដូចគ្នា ក្នុង
គម្ពីរអដ្ឋកថា ទើបសម្តែងទុកត្រឹមតែពីរន័យប៉ុណ្ណោះ ។

យុគនទ្ធន័យ ប្រែថា “ន័យប្រកបចូលគ្នាជាគូ ” សំដៅដល់អ្នកបដិបត្តិ
អ្នកបន្ទុះឈានបានចម្រើនសមថៈ និងវិបស្សនាផ្គូបចូលគ្នាទៅតាមលំដាប់
ឈាន ដោយចូលបឋមជ្ឈានហើយចម្រើនវិបស្សនាកំណត់ដឹង ឈានចិត្ត
ក្រោយអំពីនោះទើបចូលទុតិយជ្ឈាន ហើយកំណត់ដឹងឈាន ចិត្តទៀត
គេចូលឈានតាមលំដាប់ព្រមជាមួយការចម្រើនវិបស្សនា កាលចេញ
អំពីឈាននោះ។ រហូតបន្ទុះមគ្គ ន័យនេះរាប់ចូលក្នុងសមថៈបុព្វន្តមន័យ
ព្រោះចម្រើនវិបស្សនាដោយមានសមថៈជាបាទ ។

ធម្មទូចូលហានន័យ ប្រែតាមសំព្ទថា “ន័យលះសេចក្តីសង្ស័យក្នុង
សភាវធម៌ ” សំដៅដល់កាលវិបស្សនាបូកិលេស គឺឱកាស(ពន្លឺ) ជាដើម

កើតឡើងក្នុងខណៈបន្ទុះឧទេស្សន្តរណ៍ដល់សម័យយានិក ឬវិបស្សនា
យានិកខណៈនោះ អ្នកបដិបត្តិអាចយល់ខុសថា ឱកាសជាដើមនោះជា
គុណធម៌វិសេស គឺ មគ្គផលនិងសំគាល់ថា ខ្លួននោះបានសម្រេចមគ្គផល
ហើយការសំគាល់ដូច្នេះជាសេចក្តីរើវាយក្នុងសភាវធម៌ កាលកើត
សេចក្តីរើវាយយ៉ាងនេះរូបនាមដែលធ្លាប់ប្រាកដច្បាស់ ក៏មិនប្រាកដ
ច្បាស់ការកំណត់ជ័ងរមែងដាច់មិនជាប់បន្តគ្នា ក្នុងខណៈនោះ អ្នកបដិបត្តិ
មិនគួរធ្វើទុកក្នុងចិត្តចំពោះឱកាសជាដើម តែគួរកំណត់ជ័ងរូបនាមដូច
ដើមវិញកាលកំណត់ដូច្នេះ សេចក្តីរើវាយក្នុងសភាវធម៌ នឹងអន្តរធាន
ទៅ ។ រូបនាមប្រាកដច្បាស់ដូចគ្រាមុន ការកំណត់ជ័ង និងតាំងនៅមាំក្នុង
រូបនាមដែលជាអារម្មណ៍ខាងក្នុងប៉ុណ្ណោះ ក្រៅអំពីនោះ វិបស្សនាញាណ
រមែងចាស់ក្លាតាមលំដាប់រហូតដល់សម្រេចមគ្គញាណ ន័យដូចដែល
ពោលនេះ រាប់ចូលក្នុងសម័យបុព្វន្តមន័យនិងវិបស្សនាបុព្វន្តមន័យពីរយ៉ាង
ព្រោះជាប់ទាក់ទងដោយសម័យយានិក និងវិបស្សនាយានិក ព្រះអង្គក៏ថា
ទើបពោលដល់ភាវនាន័យទុកពីរប្រការប៉ុណ្ណោះ ។

ដោយហេតុនេះ វិបស្សនាយានិក ទើបមិនចាំបាច់ត្រូវចម្រើនសម័យ-
ភាវនា ដើម្បីឲ្យកើតចិត្តបរិសុទ្ធ តែគួរចម្រើនវិបស្សនាបានគ្រប់ពេល
និងខណៈកសមាធិដែលកើតឡើងកាលវិបស្សនាញាណចាស់ក្លា ក៏ជាចិត្ត
វិសុទ្ធិរបស់បុគ្គលនោះ ។

វិសុទ្ធិ ៧

វិសុទ្ធិ មានន័យថា សេចក្តីបរិសុទ្ធជីវិសេស បានដល់ សីល សមាធិ និងបញ្ញា មាន ៧ យ៉ាងគឺ ៖

១.សីលវិសុទ្ធិ	ជា សីលសិក្ខា
២.ចិត្តវិសុទ្ធិ	ជា ចិត្តសិក្ខា
៣.ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ	ជា បញ្ញាសិក្ខា លោកិយៈ
៤.កង្ខារិតរណវិសុទ្ធិ	ជា បញ្ញាសិក្ខា លោកិយៈ
៥.មគ្គាមគ្គញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ	ជា បញ្ញាសិក្ខា លោកិយៈ
៦.បដិបទាញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ	ជា បញ្ញាសិក្ខា លោកិយៈ
៧.ញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ	ជា បញ្ញាសិក្ខា លោកុត្តរៈ

១.សីលវិសុទ្ធិ

សីលវិសុទ្ធិ សម្រាប់ព្រះភិក្ខុ មានចតុប្បាវិសុទ្ធិសីល និងសីល ដែលជាពុទ្ធបញ្ញត្តិ និងពុទ្ធនុញ្ញាតទាំងអស់ ដែលបានបដិបត្តិជាប់ត្រឹមត្រូវ ហើយ ឬបានសម្តែងទោសទាំងអស់ចេញហើយ ឈ្មោះថា សីលវិសុទ្ធិ។ សម្រាប់គ្រហស្ថ មានសីល ៥ ឬសីល ៨ ឬក៏អតិរេកសីល ហើយបាន រក្សាមាំទាំហើយ ឈ្មោះថា សីលវិសុទ្ធិ ។

២.ចិត្តវិសុទ្ធិ

ចិត្តវិសុទ្ធិ សេចក្តីបរិសុទ្ធនៃចិត្ត បានដល់ ខណ៌កសមាធិ ឧបចារសមាធិ ឬក៏អប្បនាសមាធិ ។

ខណ៌កសមាធិ ជាចិត្តវិសុទ្ធិរបស់សុទ្ធិវិបស្សនាយានិក ។

ឧបចារសមាធិ ឬអប្បនាសមាធិ ជាចិត្តវិសុទ្ធិរបស់បុគ្គលដែល សមថយានិក។

៣.ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ

ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ កាលចែកបទហើយ មាន ២ បទ គឺ ទិដ្ឋិ ១ បទ វិសុទ្ធិ ១ បទ ។ ទិដ្ឋិ មានន័យ ការយល់ឃើញ, វិសុទ្ធិ សេចក្តីបរិសុទ្ធ សរុបចូលគ្នា សម្រេចរូបជា ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ មានន័យថា សេចក្តីបរិសុទ្ធនៃការឃើញ ដូចមាន វចនគ្គៈថា ទិដ្ឋិយេវ វិសុទ្ធិ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ ជាញ្ញាណដែលអាចដឹងរូបធម៌ នាមធម៌ដោយ ៖

១.លក្ខណៈ គឺដឹងលក្ខណៈចំពោះខ្លួន (បច្ចុត្តលក្ខណៈ) របស់រូបធម៌ នាមធម៌

២.វេទនា គឺដឹងនាទីឬកិច្ចរបស់រូបធម៌ នាមធម៌

៣.បច្ចុប្បដ្ឋាន គឺដឹងផលឬ អាការៈប្រាកដរបស់រូបធម៌ នាមធម៌

៤.បទដ្ឋាន គឺដឹងហេតុជិតរបស់រូបធម៌ នាមធម៌ ។

ការដឹងរូបធម៌ នាមធម៌យ៉ាងនេះ ទើបហៅថា ទិដ្ឋវិសុទ្ធិ អង្គធម៌ បានដល់ បញ្ញាចេតសិក ក្នុងមហាកុសលញ្ញាណសម្បយុត្តចិត្ត ៤ ដែល មានរូបធម៌ នាមធម៌ ជាអារម្មណ៍ (ការសម្តែងលក្ខណៈ រស បច្ចុប្បដ្ឋាន បទដ្ឋានរបស់ចិត្ត ចេតសិក រូប ដែលមានក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទ) ។

ការដឹងរូបធម៌ នាមធម៌ដោយអំណាចនៃ លក្ខណៈ រស បច្ចុប្បដ្ឋាន និងបទដ្ឋានដូចពោលមកនេះ ។ សូម្បីមិនដឹងទាំង ៤ ក៏ដោយ ត្រឹមតែដឹង យ៉ាងណាមួយ ក្នុងបួននេះ ក៏បានឈ្មោះថា ទិដ្ឋវិសុទ្ធិ ។ ទិដ្ឋវិសុទ្ធិនេះ បើ ពោលក្នុងញ្ញាណ ១៦ ចាត់ជានាមរូបបរិច្ឆេទញ្ញាណ ។

នាមរូបបរិច្ឆេទញ្ញាណ បញ្ញាកំណត់ដឹងឃើញរូបធម៌ នាមធម៌ តាម សភាវៈដ៏ពិត ឈ្មោះថា ទិដ្ឋវិសុទ្ធិ ព្រោះជម្រះចិត្តឲ្យប្រាសចាកសក្កាយ ទិដ្ឋិ ។

ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិក្នុងខណៈកំណត់ដឹងរូបនិមនាម

ខ្យល់ប្រកបកដោយរូបកលាបៈ ៨ យ៉ាង គឺធាតុដី(បឋវីធាតុ) ធាតុ ទឹក (អាប្មាធាតុ) ធាតុភ្លើង (តេជោធាតុ) ធាតុខ្យល់ (វាយោធាតុ) ពណ៌ (វណ្ណធាតុ) ក្លិន (គន្ធធាតុ) រស (រសធាតុ) និងឱជា (រសអាហារ) ។ ចំណែកក្នុងវេលាមានសំឡេងកើតឡើង ព្រមជាមួយខ្យល់ដង្ហើមក៏មាន រូបកលាប ៩ យ៉ាង បន្ថែមសំឡេង (សទ្ធាធាតុ) យ៉ាងណាក៏ដោយ ធាតុ ទាំង ៤ គឺ ធាតុដី ធាតុទឹក ធាតុភ្លើង និងធាតុខ្យល់ ជាគោលសំខាន់ក្នុងការ ចម្រើនសតិល្បីកដឹង ។

៤.កង្ខារវិវត្តន៍

សេចក្តីបរិសុទ្ធិ គឺញាណដែលឆ្លងផុតសេចក្តីសង្ស័យ

កង្ខារវិវត្តន៍ មានចំណុច៖ថា កង្ខារវិវត្តន៍ ៧ វិសុទ្ធិ កង្ខារវិវត្តន៍ ប្រែថា បញ្ញាដែលអាចដឹងហេតុនៃរូបធម៌ នាមធម៌ ទាំង ២ គឺ **រូបសមុទយៈ** ហេតុរបស់រូប **នាមសមុទយៈ** ហេតុរបស់នាម ។ កាលដឹងហេតុរបស់រូបធម៌ នាមធម៌ទាំង ២ យ៉ាងនេះ ក៏ឈានកន្លង សេចក្តីសង្ស័យបាន ដូច្នេះ ញាណនោះ ទើបឈ្មោះថា **កង្ខារវិវត្តន៍** អន្តរធម៌ បានដល់ បញ្ញាចេតសិក ក្នុងមហាកុសលញាណសម្បយុត្តចិត្ត ដែលមានបច្ច័យរបស់រូបធម៌ នាមធម៌ជាអារម្មណ៍ ។

បច្ច័យរបស់រូបធម៌ នាមធម៌គឺ

១.បច្ច័យឲ្យកើតរូប និងនាម (ចិត្ត ចេតសិក និងកម្មជួររូប) ក្នុង បដិសន្ធិកាល បានដល់ អវិជ្ជា តណ្ហា ឧបាទាន កម្ម ។

២.បច្ច័យឲ្យកើតនាម (ចិត្ត ចេតសិក) ក្នុងបវត្តិកាល បានដល់ វត្ថុ រូប ៦ មានចក្ខុវត្ថុរូបជាដើម ដែលជាវត្ថុបុរេជាតិនិស្ស័យបច្ច័យ និង អារម្មណ៍ ៦ មានរូបារម្មណ៍ជាដើម ដែលជាអារម្មណ៍បច្ច័យ ។

៣.បច្ច័យឲ្យកើតរូប (ចតុសមុដ្ឋានិករូប) ក្នុងបវត្តិកាល បានដល់ កម្ម ចិត្ត ឧតុ អាហារ (កតឡើយការាហា) ។

៤.បច្ច័យឲ្យកើតនាម (វិបាកចិត្ត ចេតសិក) បានដល់ កុសល អកុសល ។

៥.បច្ច័យឲ្យកើតនាម (អារជ្ជនចិត្ត ចេតសិក) បានដល់ កវន្តបច្ចេទៈ ដែលកើតឡើង ដោយអំណាចអនន្តរបច្ច័យជាដើម ។

កង្ខារិតរណវិសុទ្ធិនេះ បើពោលក្នុងញាណ ១៦ ចាត់ជាបច្ច័យបរិគ្គហញ្ញាណ បញ្ញាដែលកំណត់ដឹង ឃើញ ហេតុ បច្ច័យរបស់រូប និងនាម ដែលកើតខាងក្នុងខ្លួន ព្រោះឈានកន្លងផុតសេចក្តីសង្ស័យ ៨ យ៉ាង ដែលមកក្នុងព្រះអភិធម្ម និងសេចក្តីសង្ស័យ ១៦ យ៉ាង ដែលជាប់ទាក់ទងកាល ៣ ដែលមកក្នុងព្រះសូត្រ ។

សេចក្តីសង្ស័យ ៨ យ៉ាង ក្នុងព្រះអភិធម្ម

១.ពុទ្ធ កច្ចតិ សង្ស័យក្នុងព្រះពុទ្ធ គឺគុណទាំង ៩ មាន **អរហន្ត** ជាដើម ថា មានពិត ដូចពោលមកហើយ ឬអត់មានទេហ្ន៎ ?

២.ធម្ម កច្ចតិ សង្ស័យក្នុងព្រះធម៌ គឺគុណទាំង ៦ មាន **ស្វាគ្វារោ** ជាដើម ថា មានពិត ដូចពោលមកហើយ ឬអត់មានទេហ្ន៎ ?

៣.សង្ឃ កច្ចតិ សង្ស័យក្នុងព្រះសង្ឃ គឺគុណទាំង ៩ មាន **សុបដិបន្ទា** ជាដើម ថា មានពិត ដូចពោលមកហើយ ឬអត់មានទេហ្ន៎ ?

៤.សិក្ខាយ កច្ចតិ សង្ស័យក្នុងសិក្ខាបទ គឺ ខបដិបត្តិជាប់ទាក់ទងជាមួយ សីល សមាធិ បញ្ញា តើខបដិបត្តិ ដែលព្រះពុទ្ធត្រាស់បង្រៀនទុក មក ខុសត្រូវប្រការណាទៅហ្ន៎ នឹងបានទទួលប្រយោជន៍ពិត ឬទេហ្ន៎ ?

៥.បុព្វន្ត កច្ចតិ សង្ស័យក្នុងខន្ធ ៥ ដែលជាអតីតៈ គឺសង្ស័យថា សត្វ ទាំងឡាយធ្លាប់កើតមកហើយ ក្នុងអតីតៈ នឹងមានពិត ឬអត់ទេហ្ន៎ ?

៦.អបរន្ត កង្ខតិ សង្ស័យក្នុងខន្ធ ៥ ដែលជាអនាគត គឺសង្ស័យថា សត្វទាំងឡាយស្លាប់ហើយ នឹងកើតតទៅខាងមុខ នឹងមានពិត ឬ អត់ទេ?

៧.បុព្វន្តាបរន្ត កង្ខតិ សង្ស័យក្នុងខន្ធ ៥ ទាំងអតីតៈ ទាំងអនាគត គឺ សត្វទាំងឡាយកំពុងប្រាកដក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ ធ្លាប់កើតមកហើយ ឬ អត់ ទេហ្ន៎ តើនឹងកើតតទៅទៀតទេហ្ន៎?

៨.ឥធម្មច្ចយតា បដិច្ចសមុប្បន្តេសុ ធម្មេសុ កង្ខតិ សង្ស័យក្នុង បដិច្ចសមុប្បន្នធម៌ មានសង្ខារជាដើម ក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទធម៌ មានអវិជ្ជា ជាដើម ជាបច្ច័យ ក្នុងរឿងបុណ្យ បាប និងការបន្តក្នុងភពថ្មី ការឃើញ ការ បានឮរបស់សត្វទាំងឡាយជាដើម ដែលជាប់ទាក់ទងជាមួយសេចក្តីវង្វេង និងការតាក់តែងចាត់ចែងនៃ កាយ វាចា ចិត្ត ជាដើម ដោយហេតុនោះ តែ មានពិត ឬ អត់ទេហ្ន៎ ?

សេចក្តីសង្ខេប ១៦ យ៉ាង ដែលមកក្នុងព្រះសូត្រ

សង្ស័យក្នុង ខន្ធ ៥ ដែលជាចំណែកអតីតៈ, អនាគត ៥,
បច្ចុប្បន្ន ៦ មានដូចតទៅ ៖

១.អហោសី ទុ ខោ អហំ អតីតមន្វានំ យើងធ្លាប់កើតមកហើយ ក្នុងអតីតកាល ពិតឬ អត់ទេហ្ន៎?

២.ទ ទុ ខោ អហោសី អតីតមន្វានំ យើងមិនធ្លាប់កើតមកហើយ ក្នុងអតីតកាល ពិតឬ អត់ទេហ្ន៎?

៣.កំ ឡូ ខោ អេហំ អតីតមន្ទានំ បើធ្លាប់កើតហើយ តើកើតជាជន
ប្រភេទជាន់ណាក្នុងអតីតកាលឬ?

៤.កចំ ឡូ ខោ អេហាសំ អតីតមន្ទានំ យើងមានរូបរាងសណ្ឋាន
យ៉ាងណាក្នុងអតីតកាលឬ?

៥.កំ ហុត្វា កំ អេហាសំ ឡូ ខោ អេហំ អតីតមន្ទានំ យើងធ្លាប់កើត
ជាអ្វីមកហើយនិងធ្លាប់កើតជាអ្វីអ្វីខ្លះឬក្នុងអតីតកាល?

សង្ស័យក្នុងខន្ធ ៥ ដែលជាចំណែកអនាគត ៥ គឺ

១.ភវិស្សមិ ឡូ ខោ អេហំ អនាគតមន្ទានំ យើងនឹងកើតក្នុងកាល
ខាងមុខឬអត់ទេឬ?

២.ន ឡូ ខោ ភវិស្សមិ អេហំ អនាគតមន្ទានំ យើងនឹងមិនកើត
ក្នុងកាលខាងមុខឬអត់ទេឬ?

៣.កំ ឡូ ខោ ភវិស្សមិ អនាគតមន្ទានំ បើនឹងកើត តើនឹងកើតជា
ជនជាន់ណាក្នុងកាលខាងមុខឬ?

៤.កចំ ឡូ ខោ ភវិស្សមិ អនាគតមន្ទានំ យើងនឹងមានរូបរាង
សណ្ឋាន យ៉ាងណា ក្នុងកាលអនាគតឬ?

៥.កំ ហុត្វា កំ ភវិស្សមិ ឡូ ខោ អេហំ អនាគតមន្ទានំ យើងនឹង
កើតជាអ្វីហើយ តើនឹងកើតជាអ្វីទៀតៗ ក្នុងខាងមុខឬ?

សង្ស័យក្នុងខន្ធ ៥ ដែលជាចំណែកបច្ចុប្បន្ន ៦ គឺ

១.អហំ នុ ខោម្ខិ ឥឡូវនេះជាយើងឬទេហ្ន៎?

២.នោ នុ ខោម្ខិ ឥឡូវនេះមិនជាយើងឬ ហ្ន៎?

៣.ភី នុ ខោម្ខិ ឥឡូវនេះ យើងជាជាតិអ្វីហ្ន៎?

៤.កមំ នុ ខោម្ខិ ឥឡូវនេះ យើងមានរូបរាងសណ្ឋានយ៉ាងណា ហ្ន៎?

៥.អយំ នុ ខោ សត្តោ កុតោ អាគតោ សត្វនេះមកពីណា ហ្ន៎?

៦.សោ កុហំ គាមី ភវិស្សមិ សត្វនោះ នឹងទៅកើតទីណា ហ្ន៎?

៥.មគ្គាមគ្គញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ

សេចក្តីបរិសុទ្ធិគឺការដឹងនូវមគ្គនិងមិនមែនមគ្គ

មគ្គាមគ្គញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ មានន័យថា សេចក្តីបរិសុទ្ធក្នុងការ ឃើញច្បាស់របស់ញាណថា ជាមគ្គបដិបទា និងមិនមែនជាមគ្គបដិបទា ។ អង្គធម៌ បានដល់ បញ្ញាចេតសិក ។

មគ្គាមគ្គញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិនេះបើពោលទុកក្នុងញាណ ១៦ បានដល់ **សម្មសនញ្ញាណ** គឺបញ្ញាដែលពិចារណាក្នុងលក្ខណៈទាំង ៣ របស់រូបនិងនាម និងឧទេយព្វយញ្ញាណ គឺបញ្ញាដែលឃើញសេចក្តីកើតឡើងនិងរលត់ទៅរបស់រូបនិងនាម ។ ព្រោះវិបស្សនាញាណទាំងពីរនេះ ជម្រះចិត្តឲ្យផុតចាកគាហៈ(សេចក្តីប្រកាន់) ទាំង ៣ គឺសេចក្តីប្រកាន់មាំដោយតណ្ហា មានៈ ទិដ្ឋិ ក្នុងឧបកិលេស ១០ យ៉ាង ណាមួយកើតឡើង។ បញ្ញាដែលកំណត់វិនិច្ឆ័យលក្ខណៈមគ្គថា ឱកាសជាដើមនេះ មិនមែនមគ្គ ព្រោះជាហេតុ ជាទីតាំងនៃ តណ្ហា មានៈ ទិដ្ឋិ ដោយពិត ។ តែវិបស្សនាញាណដែលដំណើរ

ទៅតាមវិថី ផុតពីវិបស្សនូបកិលេសមានឱកាសជាដើមនោះ ជាមគ្គ ឈ្មោះថា **បគ្គាបគ្គញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ** ព្រោះឃើញផ្លូវនិងមិនមែនផ្លូវ និងជម្រះនូវ សេចក្តីសម្គាល់ខុសក្នុងវិបស្សនូបកិលេស ដែលមិនមែនផ្លូវថា មិនមែនជាផ្លូវ ។

វិបស្សនូបកិលេស មាន ១០ យ៉ាងគឺ

១.ឱតាស ពន្លឺ

២.ញ្ញាណ ញាណ

៣.មីតិ បីតិ

៤.បស្សន្តិ សេចក្តីស្ងប់

៥.សុខ សេចក្តីសុខ

៦.អធិមោក្ខ ការជឿស៊ីប

៧.បគ្គាហៈ សេចក្តីព្យាយាម

៨.ឧបដ្ឋានៈ សតិ

៩.ឧបេក្ខា ឧបេក្ខា

១០.និកន្តិ សេចក្តីត្រេកអរ ។

វិបស្សនូបកិលេស មិនកើតដល់បុគ្គល ៣ ដំណាក់

១.ព្រះអរិយបុគ្គល អ្នកដល់បដិវេធហើយ

២.យោគីអ្នកបដិបត្តិខុសផ្លូវវិបស្សនា

៣.យោគីអ្នកខ្ជិលច្រអូសលះបង់កម្មជ្ជាន ។

អ្នកមានសេចក្តីព្យាយាមក្លាំងក្លាប៉ុណ្ណោះ ទើបវិបស្សនូបកិលេសកើតមាន ។ វិបស្សនូបកិលេសកើតត្រង់តរុណឧទេយព្វយញ្ញាណ គឺឧទេយព្វយញ្ញាណទន់ខ្លី និងវិបស្សនាញាណដែលសង្គ្រោះចូលក្នុងមគ្គាមគ្គញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិមាន ២ គឺសម្មសនញ្ញាណ និងតរុណឧទេយព្វយញ្ញាណ គឺឧទេយព្វយញ្ញាណយ៉ាងទន់ ។

៦.បដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធិ

បដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធិ ប្រែថា សេចក្តីបរិសុទ្ធក្នុងការឃើញច្បាស់របស់ញាណ ដែលជាដំណើរទៅកាន់មគ្គបដិបទា ។

បដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធិ មានវិបស្សនាញាណដែលសង្គ្រោះចូលមាន ៩ គឺ

១.ពលវឧទេយព្វយញ្ញាណ	២.ភង្គញ្ញាណ
៣.ភយញ្ញាណ	៤.អាទីនវញ្ញាណ
៥.និព្វិទាញាណ	៦.មុព្វិតុកម្យតាញាណ
៧.បដិសង្ខាញាណ	៨.សង្ខារូបេក្ខាញាណ
៩.អនុលោមញ្ញាណ ។	

វិបស្សនាញាណទាំង ៩ នេះ ចាត់ជាបដិបទាញាណវិសុទ្ធិ ព្រោះឆ្លងផុតពីវិបស្សនូបកិលេស ១០ យ៉ាងជាដើម និងជម្រះចិត្តឱ្យផុតចាកសេចក្តីចាំខុសទាំង ៣ និច្ចសញ្ញា ១ សុខសញ្ញា ១ អត្តសញ្ញា ១ ។

៧. ព្រាណនស្សនវិសុទ្ធិ

សេចក្តីបរិសុទ្ធ គឺឃើញច្បាស់ក្នុងអរិយសច្ចៈ

ព្រាណនស្សនវិសុទ្ធិ ប្រែថា សេចក្តីបរិសុទ្ធនៃការដឹងនិងការឃើញ ដូចមានចែងថា

១. ចតុស្កម្ភំ ជានាតីតិ ព្រាណំ ដឹងអរិយសច្ចៈបាន ដូច្នោះ ហៅថា ញាណ

២. បច្ចុក្ខតោ បស្សតីតិ នស្សនំ ឃើញព្រះនិព្វានដោយប្រចក្ស ដូច្នោះ

ហៅថា ទស្សនៈ

៣. កិលេសមលតោ វិសុទ្ធិតីតិ វិសុទ្ធិ សេចក្តីបរិសុទ្ធពីកិលេសដែលជាមន្ទិល ដូច្នោះ ទើបហៅថា វិសុទ្ធិ ។

ព្រាណនស្សនវិសុទ្ធិ នេះ អង្គធម៌ បានដល់ បញ្ញាចេតសិក ក្នុងមគ្គចិត្ត ។

សោឡុសព្រាណ

ញាណ ១៦

១. នាមរូបបរិច្ឆេទព្រាណ បញ្ញាដែលកំណត់ដឹងរូបនិងនាមតាមសភាវៈពិត

២. បច្ចុយបរិគ្គព្រាណ បញ្ញាកំណត់ដឹងហេតុបច្ច័យរបស់រូប និងនាមតាមសភាវៈពិត

៣. សម្មសនព្រាណ បញ្ញាដែលឃើញរូបនិងនាមជាត្រៃលក្ខណ៍

៤.ឧបទ្វយត្ថាន បញ្ញាដែលឃើញការកើតឡើង និងការប្រែប្រួលទៅរបស់រូប និងនាម

៥.តទ្គត្ថាន បញ្ញាដែលពិចារណាឃើញការរលត់ទៅរបស់រូប និងនាមដោយចំណែកមួយ

៦.តយត្ថាន បញ្ញាដែលកំណត់ដឹងរូប និងនាមដោយសភាពគួរឲ្យខ្លាច

៧.អានិទត្ថាន បញ្ញាដែលឃើញសង្ខារ រូប និងនាម ជាទោស

៨.និព្វនាត្ថាន បញ្ញាដែលឃើញរូប និងនាមដោយអាការៈគួរឲ្យនឿយណាយ

៩.មុត្តិតុកម្សត្ថាន បញ្ញាដែលមានសេចក្តីប្រាថ្នានឹងឲ្យរួចផុតពីរូប និងនាម

១០.បដិសទ្ធាត្ថាន បញ្ញាដែលថយត្រឡប់ទៅពិចារណាសង្ខារលើកឡើងកាន់ត្រួតក្នុង

១១.សទ្ធារូបេក្ខាត្ថាន បញ្ញាដែលឃើញរូប និងនាមដោយអាការៈប្រឆើយក្នុងសង្ខារនិមិត្ត អារម្មណ៍

១២.អនុលោមត្ថាន បញ្ញាដែលអនុលោមទៅតាមលំដាប់ដើម្បីសម្រេចកិច្ច

១៣.គោត្រតុត្ថាន បញ្ញាដែលទម្លាយគោត្រ

១៤.មគ្គញ្ញាណ បញ្ញាក្នុងមគ្គ

១៥.ផលញ្ញាណ បញ្ញាក្នុងផល

១៦.បច្ចុទេក្ខណញ្ញាណ បញ្ញាពិចារណាកិលេសដែលបានប្រហារ រួចហើយ ។

បរិញ្ញា ៣

១.ញ្ញាតបរិញ្ញា ការដឹងច្បាស់ ដោយកំណត់ដឹងសភាវលក្ខណៈ គឺ លក្ខណៈពិសេសរបស់រូប និងនាម សំដៅដល់ នាមរូបបរិច្ឆេទញ្ញាណ និង បច្ចយបរិគ្គហញ្ញាណ ។

២.តិរេកបរិញ្ញា ការដឹងច្បាស់ដោយការពិចារណាសាមញ្ញលក្ខណៈ គឺលក្ខណៈទូទៅ ដែលជាសភាពមិនទៀង ជាទុក្ខ មិនមែនត្អូង សំដៅដល់ សម្មុសនញ្ញាណ និងឧទយព្វយញ្ញាណ ។

៣.បឋានបរិញ្ញា ការដឹងច្បាស់ដោយការលះនិច្ចសញ្ញាជាដើម សំដៅដល់ វិបស្សនាញ្ញាណតាំងតែកង្គញ្ញាណជាដើមទៅ ។

បឋានៈ ៥ យ៉ាង

(ស្រង់ពីនេត្តិប្បករណ៍ ត្រង់សមាភោបនហារៈ)

១.តន្ត្រប្បឋានៈ លះកិលេសដោយហេតុនោះៗ ដោយទាន សីល និងវិបស្សនាដែលចាត់ជាកាមកុសល

២.វិក្ខម្ពនប្បបទានៈ លះនីវរណៈដោយសង្កត់ទុកដោយកម្លាំង
របស់ឧបចារសមាធិ និងអប្បនាសមាធិ

៣.សមុប្បេនប្បបទានៈ លះកិលេសដោយដាច់ខាតដោយលោកុត្តរៈ

៤.បដិបស្សនិបទានៈ លះកិលេសដោយស្ងប់ម្យ៉ាងដោយលោកុត្តរផល

៥.និសម្បណប្បបទានៈ លះកិលេសដោយស្ងប់ចេញចាកសង្ខារ
សំដៅ ដល់ ព្រះនិព្វាន ។

^១ វិសុទ្ធិមគ្គ ១/១៧៣ ។

^២ វិសុទ្ធិមគ្គ ១/២៥០ ។

^៣ អង្គត្ថរ.ទសក.៥០/៣៣ ។

^៤ គម្ពីរវិសុទ្ធិមគ្គ,សម្រោហវិនោទនី អង្គកថា សតិប្បដ្ឋាន។

^៥ វិសុទ្ធិមគ្គ ១/២២៦-២២៧ ។

^៦ មជ្ឈិម.ឧបរិ.២៦/៣៥៩ ។